

Облікова документація на пам'ятку археології

Писарівський ґрунтовий могильник (ур. Ферма),
с. Писарівка Писарівського старостату
Терешківської ТГ Полтавського району
Полтавської області

- 1 – Облікова картка — 30 арк.
- 2 – Історична довідка — 27 арк.
- 3 – Акт технічного стану — 13 арк.
- 4 – Акт стану збереження — 4 арк.
- 5 – Копія диплома — 1 арк.

75 арк.

Полтава-2022

Облікова картка

пам'ятки археології

I. Основні відомості

Найменування об'єкта

Писарівський ґрунтовий могильник (ур. Ферма), с. Писарівка Писарівського старостату Терешківської територіальної громади Полтавського району Полтавської області.

Дата утворення об'єкта черняхівська культура (2 чв. I тис. н.е.).

Місцезнаходження:

КОАТУУ 5323484300:00:001:1184,
5323484300:00:001:0041,
5323484300:00:001:0954,
5323484300:00:001:2095,
5323484300:00:001:0042.

область Полтавська

район Полтавський

населений пункт (тип та назва) с. Писарівка

район населеного пункту (за наявності) північна околиця с. Писарівка (ур. Ферма), поряд та на території колишньої свиноферми, частково у межах населеного пункту.

адреса (тип та назва вулиці, номер будинку) могильник примикає до північної околиці села Писарівка (ур. Ферма), території колишньої свиноферми, майже вся територія пам'ятки розташована поза межами населеного пункту, лише незначна південна частина потрапляє до меж села.

GPS координати

Географічні координати ґрунтового могильника:

Назва\точки	Координати країв могильника, градуси, мінути, секунди (датум WGS 84)	
	N	E
Північна точка	49° 26' 2.8356"N	34° 38' 4.3805"E
Південна точка	49° 25' 49.6111"N	34° 37' 58.9237"E
Західна точка	49° 25' 56.6873"N	34° 37' 50.0220"E
Східна точка	49° 26' 1.0851"N	34° 38' 6.4826"E

Геодезичні обміри здійснені за допомогою геодезичної станції GNSS Leica CS20 3.75G (власне обладнання Центру).

Орієнтовна територія об'єкта: площа, опис меж

Вперше ґрунтовий могильник був виявлений у 1946 р., коли були здійснені охоронні археологічні дослідження, стаціонарні археологічні дослідження пам'ятки були проведені у 1966-1967 рр. Але під час вказаних досліджень лише досить приблизно було встановлено межі поширення зазначеного могильника. Розвідкові обстеження 1986 р. встановили збільшення території господарського використання території могильника.

Проведення археологічних досліджень у 2016 та 2021-2022 рр., зачистки та шурфування у задернованій частині пам'ятки, збір підйомного археологічного матеріалу дали змогу окреслити пам'ятку. За допомогою шурфування та геокоординування меж поширення знахідок встановлено площу і стан збереженості вказаного могильника.

Могильник простягається на 420 м по осі північ-південь від села у напрямку до с. Заворскло. Південна межа пам'ятки знаходиться за 0,20 км північніше автотраси О 1719280 (Портнівка – Галущина Гребля). Північно-західна межа могильника примикає до південно-східного краю синхронного селища черняхівської культури. Через південну частину могильника проходить лінія електропередач Мала Перещепина – Писарівка – Козельщина, по території могильника пролягає ґрунтова дорога від с. Писарівка до с. Заворскло через р. Тагамлик.

На сьогодні площа пам'ятки окреслена в межах близько 6,45 га, розміри пам'ятки становлять 300 м (із заходу на схід) x 400 м (з півночі на південь).

* додаються графічні матеріали

Тип об'єкта (рекомендований)

- ☐ споруда
- ☐ комплекс
- ☒ визначне місце

Вид об'єкта (рекомендований)

- ☒ археологічний
- ☐ історичний
- ☐ монументальне мистецтво
- ☐ архітектура
- ☐ містобудування
- ☐ садово-паркове мистецтво
- ☐ ландшафт
- ☐ наука і техніка

Категорія (рекомендована)

- ☐ пам'ятка національного значення
- ☒ пам'ятка місцевого значення

Форма власності

- ☒ приватна
- ☒ комунальна
- ☒ державна
- ☐ не відомо

Уповноважена(ний) власником особа (орган): Відділ культури Терешківської територіальної громади Полтавського району Полтавської області. Керівник – Кравченко Дмитро Миколайович.

38762, Полтавська обл, Полтавський р-н, с. Терешки, вул. Шевченка, буд. 1-А, контактний телефон (066) 960-03-52, e-mail: radatereshki.org@gmail.com.

Користувач: відповідно до публічної кадастрової карти територія Писарівського ґрунтового могильника розміщується в межах таких земельних ділянок:

5323484300:00:001:0041 – державна власність, землі сільськогосподарського призначення, площа 2,972 га.

5323484300:00:001:0042 – державна власність, землі сільськогосподарського призначення, площа 5,308 га.

5323484300:00:001:0954 – комунальна власність, землі сільськогосподарського призначення, площа 5,0244 га.

5323484300:00:001:1184 – приватна власність, землі сільськогосподарського призначення (для ведення ОСГ), площа 2,0 га.

5323484300:00:001:2095 – приватна власність, землі сільськогосподарського призначення (для ведення ОСГ), площа 5,98 га.

(азначаються повна назва юридичної особи та ідентифікаційний код або прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи, серія і номер паспорта, дата його видачі й ким виданий, дані про реєстрацію за місцем постійного мешкання).

II. Характеристика об'єкта**Опис території, на якій знаходиться об'єкт**

- ☐ історичний центр
- ☐ міський ландшафт
- ☒ сільський ландшафт
- ☐ індустриальний ландшафт
- ☐ паркова (зелена) зона

☒ сільськогосподарські землі

☐ заповідні території

☐ ліс

☐ дно водних об'єктів

☐ інше _____

Роль об'єкта в навколишньому середовищі

☐ об'єкт домінує / є домінантою

☒ частина регулярної забудови

☐ видимий при безпосередньому наближенні

☐ вгадується (простежуються окремі елементи)

☐ об'єкт відмічений на місцевості (трасування тощо)

☒ сліди об'єкта на поверхні відсутні

☒ інше: ділянка покинутої ферми

Просторові характеристики об'єкта

Писарівський ґрунтовий могильник черняхівської культури розташований на схилі та краю підвищення надзапавної лівому березі р. Тагамлик (ліва притока р. Ворскли лівобережного басейну р. Дніпро), простягається на 420 м по осі північ-південь від села Писарівка у напрямку до с. Загорскло. Займає край підвищення лівого берега, що витягнутий з півночі на південь (у меридіональному напрямку), яке повторює контур за течією річки, що тече зі сходу в широтному напрямку від с. Козельщина. По краю цього тераси лівого берега в цій місцевості розташовані кілька курганних груп (сс. Козельщина, Новий Тагамлик) та низка хатищ Нової доби. У південній частині тераса має крутий ухил до урізу води.

Через південну частину могильника проходить лінія електропередач Мала Перещепина – Писарівка – Козельщина, по території могильника пролягає ґрунтова дорога від с. Писарівка до с. Загорскло через р. Тагамлик. Південна межа пам'ятки знаходиться за 0,20 км північніше автотраси О 1719280 (Портнівка – Галущина Гребля). Північно-західна межа могильника примикає до південно-східного краю синхронного селища черняхівської культури, частково його перекриває (чи була перекрита свого часу нашаруваннями селища).

Культурна цінність об'єкта

☐ археологічна

☐ типовий

☐ значний

☒ рідкісний

☐ унікальний

☐ історична	☐ типовий ☐ значний	☐ рідкісний ☐ унікальний
☐ монументальне мистецтво	☐ типовий ☐ значний	☐ рідкісний ☐ унікальний
☐ архітектура	☐ типовий ☐ значний	☐ рідкісний ☐ унікальний
☐ містобудування	☐ типовий ☐ значний	☐ рідкісний ☐ унікальний
☐ садово-паркове мистецтво	☐ типовий ☐ значний	☐ рідкісний ☐ унікальний
☐ культурний ландшафт	☐ типовий ☐ значний	☐ рідкісний ☐ унікальний
☐ наука і техніка	☐ типовий ☐ значний	☐ рідкісний ☐ унікальний

Оцінка автентичності та цінності об'єкта з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду

Писарівський ґрунтовий могильник черняхівської культури, враховуючи свою специфіку, був виявлений випадково під час господарських робіт влітку 1946 р. і зразу привернув неабияку увагу археологів. Така пильна увага науковців до цієї пам'ятки пов'язана з тим що у 40-60-хх рр. XX ст. приділялася досить значна увага до вивчення черняхівської культури з намаганням визначити її етнічну складову. Тим більше ґрунтовим могильникам, які виявляли принагідно під час господарських робіт. На той час вже були проведені незначні роботи на могильниках черняхівської культури поблизу с. Кантемирівка (М.Я. Рудинський) Полтавський (кол. Чутівський) район, Лохвицький могильник поблизу м. Лохвиці у с. Піски (Д.Т. Березовець). Результати досліджень Писарівського могильника черняхівської культури і на сьогодні не втратили своєї актуальності.

Більш масштабні археологічні дослідження могильника були проведені видатним українським археологом – Євгенієм Махно. В 5-ти розкопах, які були закладені на території пам'ятки у 1966-1967 рр. було виділено 43 поховання за обрядом трупоспалення «з розсіяними кісточками», та два трупопокладення «з ритуально зруйнованими скелетами». Тоді було досліджено площу 86 кв. м.

У 1986 р. розвідзагоном Полтавського краєзнавчого музею під керівництвом О.Б. Супруненка та за участю І.М. Гавриленка також була оглянута вказана пам'ятка, знятий план. Зібраний незначний підйомний матеріал.

У 2016 році завідувачим відділом КЗ «Центру охорони та досліджень пам'яток археології» Полтавської обласної ради В.В. Шерстюком було проведено археологічні обстеження на території могильника та селища черняхівської культури біля с. Писарівка тодішньої Писарівської сільської ради Новосанжарського району.

У 2021-2022 рр. працівниками КЗ «Центру охорони та досліджень пам'яток археології» Полтавської обласної ради було проведено моніторингові археологічні обстеження на території Терешківської територіальної громади.

Результатом цікавості до цієї пам'ятки цього було й те, що у 1964 р. та 1972 р. облікова документація на зазначену пам'ятку поновлювалася (її авторами були, відповідно, Пасько Г.М. та Рукась В.Я.). Як і раніше селище з могильником фігурувало у складі єдиної пам'ятки. Тут слід відмітити, що на фото зафіксовано не могильник черняхівської культури, а курган, який знаходиться на південний захід від нього обабіч

автотраси О 1719280 (Портнівка – Галущина Гребля). Це може свідчити про те, що місцезнаходження самого могильника було не відомо. А такий схематичний план з прямокутною охоронною зоною вказує, що дійсні розміри поширення археологічної пам'ятки були не встановлені.

У 1980 році Г.О. Сидоренко, заввідвачкою відділу історії Полтавського краєзнавчого музею, було створено першу окрему облікову документацію для могильника. У 1982 році було укладене зобов'язання про охорону селища і могильника, та акт технічного огляду археологічної пам'ятки.

Складність з локалізацією місця розміщення цього й багатьох інших ґрунтових некрополів вилилася в те, що його межі авторкою досліджень 1940-х рр. Г.О. Сидоренко були окреслені дуже схематично, а до матеріалів фотофіксації взагалі потрапив насип кургану в с. Писарівка, який взагалі розміщений за межами могильника.

Рішенням виконкому Полтавської обласної Ради депутатів трудящих від 23.04.1984 року № 247 зазначене могильник та поселення отримало статус пам'ятки археології місцевого значення. У 2020 році Наказом Міністерства культури, молоді та спорту України № 1062 від 25.02.2020 р., його статус був закріплений і присвоєний охоронний номер **2627-Пл.**

Стислий опис характерних властивостей об'єкта, що становлять його історико-культурну цінність

Писарівський могильник розташований на схилі та краю підвищення надзаплавної лівому березі р. Тагамлик (ліва притока р. Ворскли лівобережного басейну р. Дніпро). Займає край підвищення лівого берега, що витягнутий з півночі на південь (у меридіональному напрямку), яке повторює контур за течією річки, що тече зі сходу в широтному напрямку від с. Козельщина.

Вказана пам'ятка на сьогодні налічує більше ніж півстолітню історію дослідження. ґрунтовий могильник черняхівської культури виявлений за випадкових обставин навесні 1946 р. при проведенні земляних робіт під час будівництва свиноферми. Вперше обстежувався 12 липня 1946 року працівниками Полтавського музею на чолі з Г.О. Сидоренко. Повторне обстеження відбулося 17 липня 1946 року Дніпровською Слов'янською лівобережною експедицією ІМК АН СРСР під керівництвом І.І. Ляпушкіна за участі співробітників Полтавського музею.

Під час будівельних робіт по спорудженню свиноферми були виявлені рештки поховань на території 150 м у довжину і близько 80 м у ширину (бл. 1,2 га). У розрізі стіни викопаної для свинарника ями, довжиною 40 метрів, орієнтованої зі сходу на захід, виявлені плями 5 ям поховань, глибиною більше 2-х метрів від сучасної поверхні. З них дві плями проглядалися у північній стінці, дві – в південній, та одна в південно-західному куті. Загалом у південно-західній частині могильника будівельним котлованом було зруйновано близько 10 поховань, що були здійснені за обрядом трупопокладення з ритуальним порушенням скелета.

Г.О. Сидоренко при первинному огляді вдалося встановити, що одне з поховань трупопокладення було обставлене посудинами, яких налічувалося більше десяти. Серед них глечики, миски, чарки, металева посуда у формі горщика. При первинному огляді могильника були виявлені поховання лише за обрядом трупопокладення. Підтвердженням цього також були людські кістки, виявлені у викиді землі при ритті господарських ям.

І.І. Ляпушкіним та Г. О. Сидоренко було зібрано серед населення й передано до Полтавського краєзнавчого музею частину поховального інвентаря зі зруйнованих комплексів: гончарний сіролощений глечик, три миски, 29 уламків гончарних горщиків із шерехатою поверхнею та 40 уламків ліпних посудин, глиняне біконічне пряслице. Серед них також були уламки круглобокої лощеної миски з вимученої глини з горизонтальним

вінцем, що була прикрашена у верхній частині двома паралельними рельєфними смугами, а по перегину плічка – вдавленням пальця.

Також були знайдені кілька уламків ліпного посуду з домішками шамоту, фрагменти посуду з майже прямим або злегка відігнутих вінцем. Під час відвідування села у однієї з жительок виявлено миску з могильника, пристосовану для висадки квітів («вправними господарями») для таких потреб на дні вже була просвердлена дірочка).

Посуд, який згодом було передано до фондів Полтавського краєзнавчого музею, виготовлений на гончарному крузі з вимученої глини з домішками піску, в глечика цей пісок – дуже дрібний. Поверхня у всіх заглажена, зі слідами лощення, сірого кольору з жовтуватим відтінком. Дві з трьох мисок – закритого типу. У однієї з них вінце відігнуте, ребро біконічне з чітким ребром, денце на підставочній плитці з невеликим кільцевим заглибленням знизу над краєм і просвердленою дірочкою в центрі. Верхня частина посудини прикрашена горизонтальною рельєфною смужкою. Висота 10 см, діаметр вінця – 14,5 см, діаметр верхньої частини – 16,7 см, діаметр денця – 7,2 см.

У іншій вінце злегка відігнуте, край закруглений, ребро також біконічне з м'яким переходом, денце плоске, з горбинкою всередині і центрі. У верхній частині миска прикрашена виступом вгору. Висота 6,4 см, діаметр вінця – 13,2 см, діаметр верхньої частини – 13,8 см, діаметр денця – 6,2 см.

У глечика горловина трубчаста, злегка звужується до низу, вінце пряме без відгину, перегин на боках дуже низький із сплюснуто-біконічним чітким ребром. Денце на підставочній плитці. Ручка колінчаста шестигранна, поєднує верхню частину горла з перегином бочка. Під вінцем на рівні ручки горло прикрашене горизонтальною тоненькою врізною лінією. Також слабо виражена тонка лінія прикрашає горловину на переході її в ребро. Висота – 15 см, висота горловини – 10,4 см, діаметр вінця 9,1 см, діаметр верхньої частини – 13,5 см, діаметр денця – 6,7 см, товщина стінок 0,3-0,5 см.

Фрагменти посудин разом з кісточками, які підібрали селянки, були перезахоронені дослідниками за 200-300 метрів від могильника, у двох ямках, ближче до річки під кущами. В одній із цих ямок були виявлені кістки кінцівок кількох скелетів, як дорослих так і дитячих, а також уламки розбитої сіро-лощеної миски. В іншій виявили уламки миски, фрагменти дитячого черепу та кістки кінцівок. Як виявилось при подальшому дослідженні території, захоронення кісток разом з уламками посудин відбулося на території синхронного селища.

Перша зафіксована спроба паспортизації могильника відноситься до 1951 року: на основі матеріалів експедиції І.І. Ляпушкіна старшим науковим працівником Полтавського державного краєзнавчого музею А. Фуремс було виконано підготовку облікової документації тогочасного зразка. У ній було поєднано могильник та поселення черняхівської культури і ранньослов'янського часу в одну пам'ятку.

Подальше дослідження могильника пов'язане з ім'ям видатного українського археолога Євгенії Махно. В 5-ти розкопах, які були закладені на території пам'ятки у 1966-1967 рр. було виділено 43 поховання за обрядом трупоспалення «с розсіяними кісточками», та два трупопокладення «з ритуально зруйнованими скелетами». Тоді було досліджено площу 86 кв. м.

Дослідження 1967 р. підтвердили думку про довгострокове функціонування могильника: доказом цього є не тільки його великі розміри і густа сітка поховань на його території, але й той факт, що в деяких випадках поховання перекривають один одне.

Форма ям трупоспалень була переважно овальна, або майже кругла (довжина – 0,50-0,90 м, а також 1,20-1,40 м; ширина – 0,45-0,60 м, до 1,0 м, глибина – 0,60-0,80 м, інколи до 1,20 м від сучасної поверхні). Орієнтація поховань переважно північна, рідше зафіксована північно-східна та західна.

Заповнювали подібні ями зазвичай невеликою кількістю окремих кальцинованих кісточок, дрібних уламків посуду, обгорілої обмазки, кісток тварин, деревного вугілля. Найбільш змістовнішим було поховання № 43. Його овальна яма, довжиною 1,18 м ,

шириною 0,95 м, глибиною 0,60 м, була орієнтована з півночі на південь і заповнена рихлою землею, яка була насичена деревним вугіллям, уламками обмазки з вогнища (62 уламки), утворюючи окремі прошарки

Також були виявлені рештки тварин (32 уламки), серед яких можна виділити велику лопатку бика і роги кози, кістки птахів, риб'ячу луску і річкові мушлі. Знайдено також 16 уламків гончарних горщиків з шерехатою поверхнею, 4 ліпного посуду і 4 кальциновані людські кісточки.

На підставі зроблених знахідок Є.В. Махно прийшла до висновку що могильник не розташовувався на місці більш древнього поселення, як було заявлено в результаті досліджень 1966 р., так як фрагменти уламків обмазки не були випадковими в засипках ям, а вміщені в ході ритуалу. Пошкодження поховань великою мірою відбулося їх поступовим нашаровуючим перекриттям новітніми захороненнями. Але навіть у цілісних було виявлено дуже мало знахідок. Тільки на розкопі I зафіксовано поєднання трупопокладення та трупоспалення, а також три- та чотириразове порушення попередніх, тобто більш ранніх поховань.

У поховальному інвентарі ліпний посуд складає 21%, а гончарний – всього 7%. На розкопах II і III, що розміщені на південний схід від розкопу I, трупопокладення відсутні, порушення зустрічаються поодинокі, ліпний посуд складає 51%, а гончарний представлений тільки невеликою групою кераміки з шерехатою поверхнею.

На основі цих даних Є.В. Махно робить висновок, що дослідженнями на Писарівському могильнику охоплено його більш пізнішу частину. Найбільш пізніми на дослідженій території є поховання, які були виявлені на південно-східній частині (розкоп II, III), в яких відсутній гончарний лощений посуд.

У 1986 р. розвідзагоном Полтавського краєзнавчого музею під керівництвом О. Б. Супруненка та за участю І.М. Гавриленка також була оглянута вказана пам'ятка, зафіксовано що заасфальтовані площі свиноферми значно збільшилися. На той час ферма вже не функціонувала.

У 2016 році завідуючим відділом КЗ «Центру охорони та досліджень пам'яток археології» Полтавської обласної ради В.В. Шерстюком було проведено археологічні обстеження на території могильника та селища черняхівської культури біля с. Писарівка тодішньої Писарівської сільської ради Новосанжарського району.

У 2021-2022 роках працівниками КЗ «Центру охорони та досліджень пам'яток археології» Полтавської обласної ради було проведено моніторингово-інвентаризаційні археологічні обстеження на території Терешківської територіальної громади Полтавського району.

На сьогоднішній день за результатами останніх років обстежень можемо встановити поширення решток ґрунтового могильника на площі бл. 6,45 га, розміри пам'ятки становлять 300 м (із заходу на схід) x 400 м (з півночі на південь). Межі встановлені за ділянками поширення підйомних матеріалів, та за даними досліджень 1940-1960-х рр.

У центральній частині могильника помітний котлован – рештки силосної ями, що витягнута з півночі на південь. На сьогодні вона має оплилі контури розмірами 45x20 м. Ймовірно це і є територія, де були виявлені у процесі будівництва в сер. 1940-х рр. перші знахідки з могильника.

Для встановлення чітких меж могильника у східній та у північній частині пам'ятки, де поверхня понівечена колишньою фермою та задернована, у 2016 р. були закладені чотири шурфи. Результати зазначених розвідувальних робіт дали змогу більш якісно встановити межі могильника. Західна, північна і південна межі були окреслені, зокрема, за допомогою проведення збору підйомного матеріалу на розорюваних територіях.

Під час розвідкових обстежень на західній межі могильника були виявлені окремі знахідки кераміки доби пізньої бронзи. Вони представлені незначною кількістю уламків

посуду зрубної культури, що може свідчити про наявність тут решток тимчасового стійбища того часу, яке перекрив ґрунтовий могильник черняхівської культури. Біля південної межі трапляються також знахідки епохи бронзи та раннього залізного віку. Поряд з курганом у північно-східній частині могильника виявлено також нечисленні знахідки посуду черняхівської культури, з яскравими слідами вторинного обпалу, що свідчить про те що межа могильника безпосередньо підступала до зазначеного насипу кургану.

Зазначений насип входив до складу ланцюжкової групи курганів у складі 4-х насипів, що простягалася на території ґрунтового могильника, і була зафіксована на картах рекогносціювання середини ХІХ ст. та видання 2 пол. ХІХ-поч. ХХ ст.

На картах рекогносціювання 1 пол. ХХ ст. південніше від нині збереженого насипу Кургану 1/2016, на сучасній південній периферії могильника, позначені ще 2 кургани, один з яких мав висоту 4,0 м (це окрім кургану на «повороті»).

Таким чином маємо свідчення розміщення в межах могильника чи безпосередньо примикаючи до нього щонайменше 4-х курганів. Більша їх частина була зруйнована та знівельована будівельними роботами ХХ ст., але один таки зберігся. Це ще більше впевнює в тому що дані кургани могли використовуватися алано-сарматським населенням для власних поховань у межах ґрунтового могильника.

Місце розташування зазначеного кургану вгадується побіля колишнього розташування водонапірної вежі, де на дрібномасштабній карті 1980-х рр. показаний пагорб, ймовірно – рештки 4-х метрового кургану, відомого за картами 1930-х рр. Не виключено що є перспективи збереження окремих комплексів цього великого кургану в межах ґрунтового могильника.

Принагідно слід відміти наявність поблизу могильника ще одного кургану на південь від могильника, який дещо зруйнований будівництвом автотраси О 1719280 (Портнівка – Галущина Гребля), «на повороті». Останній, як свідчить фото з паспорту ХХ ст., й «презентував» загальний вигляд пам'ятки.

Охоронні зони навколо пам'ятки археології не визначені.

Колекція знахідок зберігається у фондах Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського.

Додатково

Перелік складових (для комплексу, ансамблю)

Функціональне використання

Історичні (первісні) функції	Сучасна функція	Відповідність сучасної функції вимогам охорони
☐ державно-адміністративні установи ☐ науково-освітні установи ☐ культурні установи ☐ медичні установи ☐ фінансово-економічні	Сільськогосподарські угіддя Задерновані ділянки сільськогосподарського призначення	☒ сприяє збереженню ☐ завдає незначної шкоди ☐ завдає значної шкоди ☐ потребує беззастережної зміни користувача

установи ☐ житлові ☐ промислові та виробничі ☐ інженерно-транспортні ☐ фортифікаційні та військово-інженерні ☐ культові ☐ монументи ☒ поховання та некрополі ☐ інше _____		
--	--	--

Перелік негативних чинників (загроз), що позначаються на об'єкті

У цілому стан збереженості Писарівського ґрунтового могильника черняхівської культури на сьогоднішній день ближче до задовільного, хоча свого часу він був сильно пошкоджений будівництвами. У центральній частині могильника помітний котлован – рештки силосної ями, що витягнута з півночі на південь. На сьогодні вона має оплилі контури розмірами 45х20 м.

Взагалі центральна частина могильника – це місце розташування колишньої свиноферми, на поверхні досить багато будівельного сміття (уламки цеглин, шиферу тощо). На сьогоднішній день ця частина задернована, і законсервована.

Через південну частину могильника проходить лінія електропередач Мала Перещепина – Писарівка – Козельщина, по території могильника пролягає ґрунтова дорога від с. Писарівка до с. Заворскло через р. Тагамлик. Західна, північна і південна межа використовується мешканцями як сільськогосподарські угіддя мешканцями села.

Рекомендований режим використання об'єкта культурної спадщини

Пам'ятка не потребує значних заходів по збереженню, через те що об'єкти (поховання) знаходяться досить глибоко під землею, а земляні роботи тут більше не проводяться, а будівельні споруди – не функціонують.

Джерела та література

Архівні джерела

Архів ілюстрацій по пам'яткам черняхівської культури Полтавщини. Полтава, 2022. 49 арк. Спр. №1105.

Писарівський ранньослов'янський могильник. Полтавська обл., Новосанжарський р-н, с. Писарівка: Паспорт пам'ятника археології; [Сидоренко Г.О., 30.VIII.1980 р.]. Робочий архів ЦОДПА. 4 арк.

Селище і могильник. Полтавська обл., Новосанжарський р-н, с. Писарівка: Паспорт пам'ятника археології; [Фуремс А., 7.VIII.1951 р.]. Робочий архів ЦОДПА. 2 арк.

Селище і могильник. Полтавська обл., Новосанжарський р-н, с. Писарівка: Паспорт пам'ятника археології; [Пасько Г.М., 9.V.1964 р.]. Робочий архів ЦОДПА. 2 арк.

Селище і могильник. Полтавська обл., Новосанжарський р-н, с. Писарівка: Паспорт пам'ятника археології; [Рукась В.Я., 10.XII.1972 р.]. Робочий архів ЦОДПА. 2 арк.

Супруненко А.Б., Гавриленко И.Н. Отчет о разведках в Нижнем Поворсклье и Поорелье в 1986 г. (Полтавская область). Машинопис; польовий опис. Полтава, 1986. НА ЦОДПА. Ф.е. Спр. 49. Арк. 32.

Супруненко А.Б., Гавриленко И.Н. Альбом к отчету о разведках в Нижнем Поворсклье и Поорелье в 1986 г. (Полтавская область). Иллюстрації. Полтава, 1986. НА ЦОДПА. Ф. е. Спр. 50. Рис. 73.

Фонд Є. В. Махно. Черкасская обл., Сумська обл., Полтавська обл. НА ІА НАН України. – Ф. 33 (Фонд Махно). Спр. 62. Писарівка. Арк. 1-6.

Шерстюк В. В. Звіт про розвідки на Полтавщині у 2016 р. НА ЦОДПА.

Картографічні джерела:

М-36-094-В. Мала Перещепина. УССР. Полтавская область. М 1:500 00. [По съемкам] 1929, 1931 гг. – Генеральный штаб Красной Армии. Первое издание 1941 г.

Ряд XXIV. Лист 13. Военно-топографическая карта Полтавской губернии. Масштаб 3 вер. в дюйме. Губ. Полтавской и Харьковской / Гравир. конт. Чин. Егоров, 3-й пред. и горы Чин. Потехин; Вырез. слова Чин. Егоров. — [1857-1860]. — [Изд. кон. 1850-х гг.].

Ряд XXIV. Лист 13. Военно-топографическая карта Полтавской губернии. Масштаб 3 вер. в дюйме. Губ. Полтавской и Харьковской. Исправл. по рекогносц. 1869 г. / Гравир. конт. Чин. Егоров, 3-й пред. и горы Чин. Потехин; Вырез. слова Чин. Егоров // Военно-топографическая карта Полтавской губернии. Масштаб 3 вер. в дюйме. [Карты]. — С.-Пб. : Военно-топографическое Депо, 1863-1878. — 1 атл. ([24] разв. л., [1] сб.л.). — Л. 19.

Ряд XXIV. Лист 13. Военно-топографическая карта Полтавской губернии. Масштаб 3 вер. в дюйме. Губ. Полтавской и Харьковской. Исправл. по рекогносц. 1869 г. Железные дороги нанесены по съемке 1875 и 1897 г. / Гравир. конт. Чин. Егоров, 3-й пред. и горы Чин. Потехин; Вырез. слова Чин. Егоров. — [190х-191х гг.].

Ряд XXIV. Лист 13. Военно-топографическая карта Полтавской губернии. Масштаб 3 вер. в дюйме. Губ. Полтавской и Харьковской / Гравир. конт. Чин. Егоров, 3-й пред. и горы Чин. Потехин; Вырез. слова Чин. Егоров. — М. : Литогр. Картограф. Отдела, печатано VII 1919 г. // НА ЦОДПА. — Ф. 7 к/м. — Спр. 15. — Арк. 12.

Х-40-65-А-6-1. М 1:10 000. Вид. 1980-х рр.

Література:

Абашина Н. С. Магомедов Б.В., Рейда Р.М. Пам'ятки черняхівської культури Полтавської області. Київ: ІА НАН України, 2019. С.77-78.

Ляпушкин И. И. Памятники культуры «полей погребений» первой половины I тыс. до н.э. Днепровского Лесостепного Левобережья (по материалам полевых исследований 1940, 1945-1958 гг. СА. М., 1950. Т. XIII. С. 16, рис 3.

Ляпушкин И.И. Из истории Левобережной Украины в эпоху железа. СА. XI. М.: Наука, 1949. С. 385-395.

Ляпушкин И. И. Днепровское Лесостепное Левобережье в эпоху железа. М.: Наука, 1961. МИА №104. С. 171.

Ляпушкин И. И. Памятники культуры полей погребений Левобережья Днепра // КСИИМК. XXXIII. М.-Л., 1950. С. 29-38.

Ляпушкин И. И. Поселение эпохи железа в бассейне реки Ворсклы. КСИИМК. XXI. 1947. С.96-98.

Махно Е. В. Памятники черняховской культуры на территории УССР (материалы к составлению археологической карты). М.: Наука, 1960. МИА №82. С.41.

Махно Е. В., Рутковская Л.М. Разведки 1966 г. в Полтавской области. Археологические исследование в Украине в 1965-1966 гг. Киев, 1967. Вып. I. С. 217-222.

Махно Е.В. Разведки Левобережного отряда. Археологические исследование в Украине в 1967 г. Киев, 1968. Вып. II. С. 199-202.

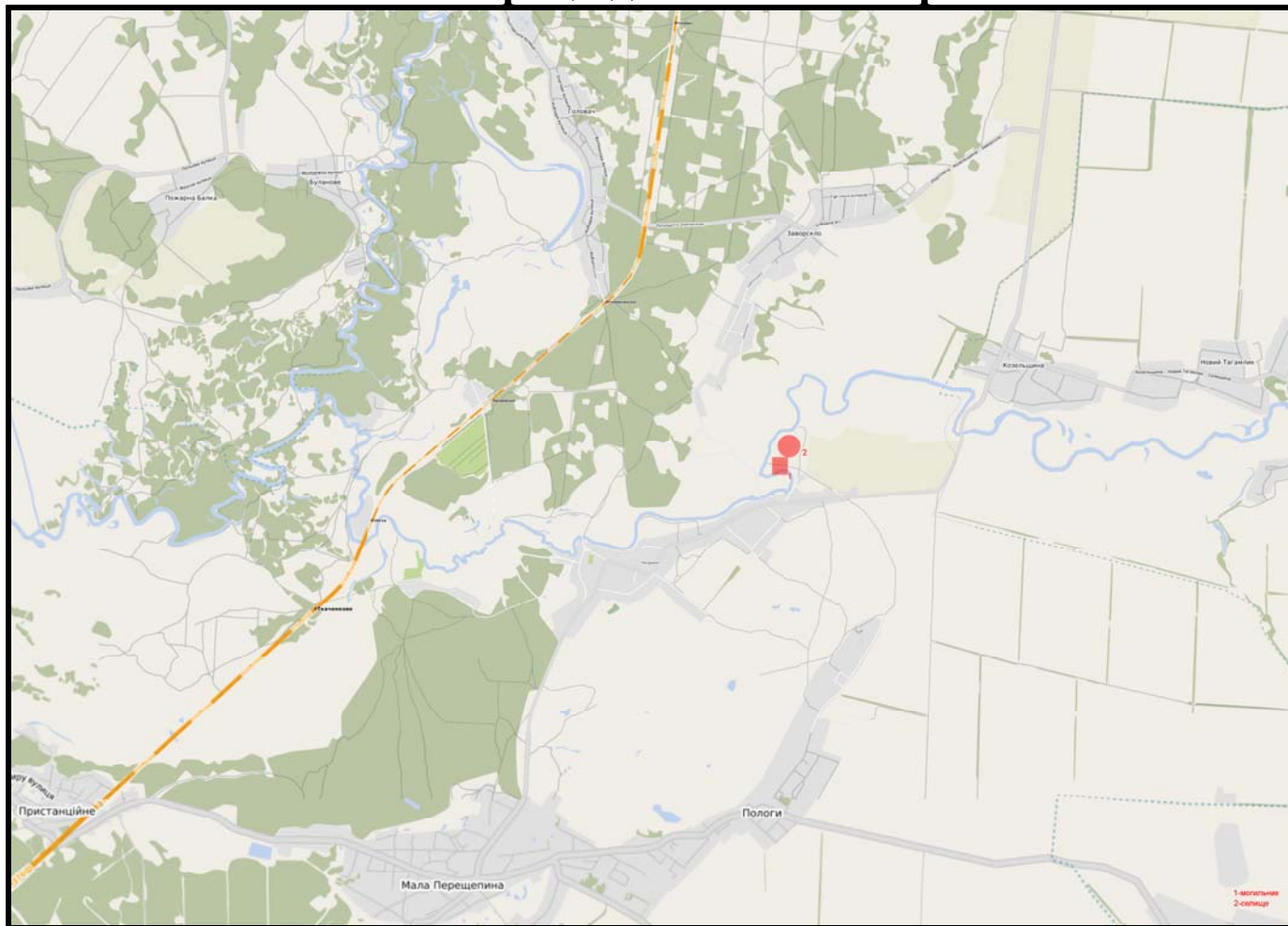
Мокляк В.О. Писарівка с. Могильник – черняхівська культура (II-V ст. н.е.). Звід пам'яток історії та культури України: Полтавська область, Новосанжарський район. Полтава: Дивосвіт, 2007. С. 122-123. № 307.

Сымонович З.А., Кравченко Н.М. Погребальный обряд племен черняховской культуры. М.: Научная мысль, 1983. САИ Д1-22. С.68.

Облікову картку склав:

Посада та назва організації	Спеціальність, кваліфікаційний рівень	Прізвище, ініціали	Підпис	Дата складання
Директор Комунального закладу «Центр охорони та досліджень пам'яток археології» Полтавської обласної ради	Магістр історії, педагогіка і методика середньої освіти	В. В. Шерстюк		11.12.2022
Директор Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського.	Кандидат історичних наук, ст. наук. співробітник	О. Б. Супруненко		11.12.2022
Зав. відділом КЗ «Центр охорони та досліджень пам'яток археології» Полтавської обласної ради	Магістр історії та методики викладання історії	М.В. Коваленко		11.12.2022

Ілюстрації до облікової картки

1. Писарівка с., Терешківська ТГ, Полтавський район, Полтавська область. Селище (1) та могильник (2) черняхівської культури (ур. Ферма). Місце розташування. Загальна схема.

Основа: карта OSM, програмне забезпечення – SAS Planet.

2. Писарівка с., Терешківська ТГ, Полтавський район, Полтавська область.

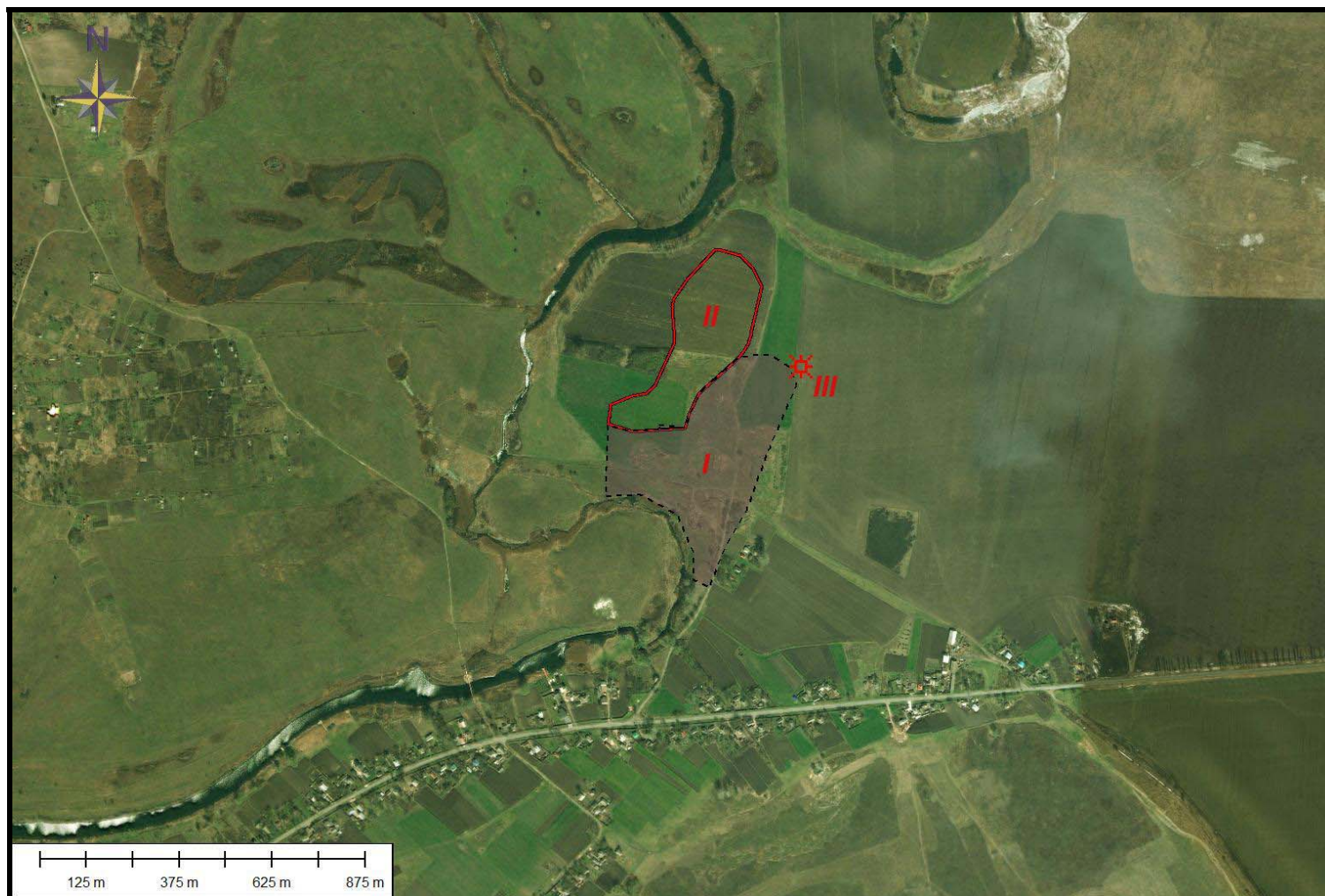
Селище та могильник черняхівської культури (ур. Ферма).

Місце розташування. Римськими цифрами позначено: I – могильник; II – селище; III – курган.

Основа: М-36-94-А. – Полтава. М 1:50 000. – Сост. По мат-лам съёмки 1954 г.. Обновл. В 1977 г. –

Генеральный штаб. – Изд. 1975.

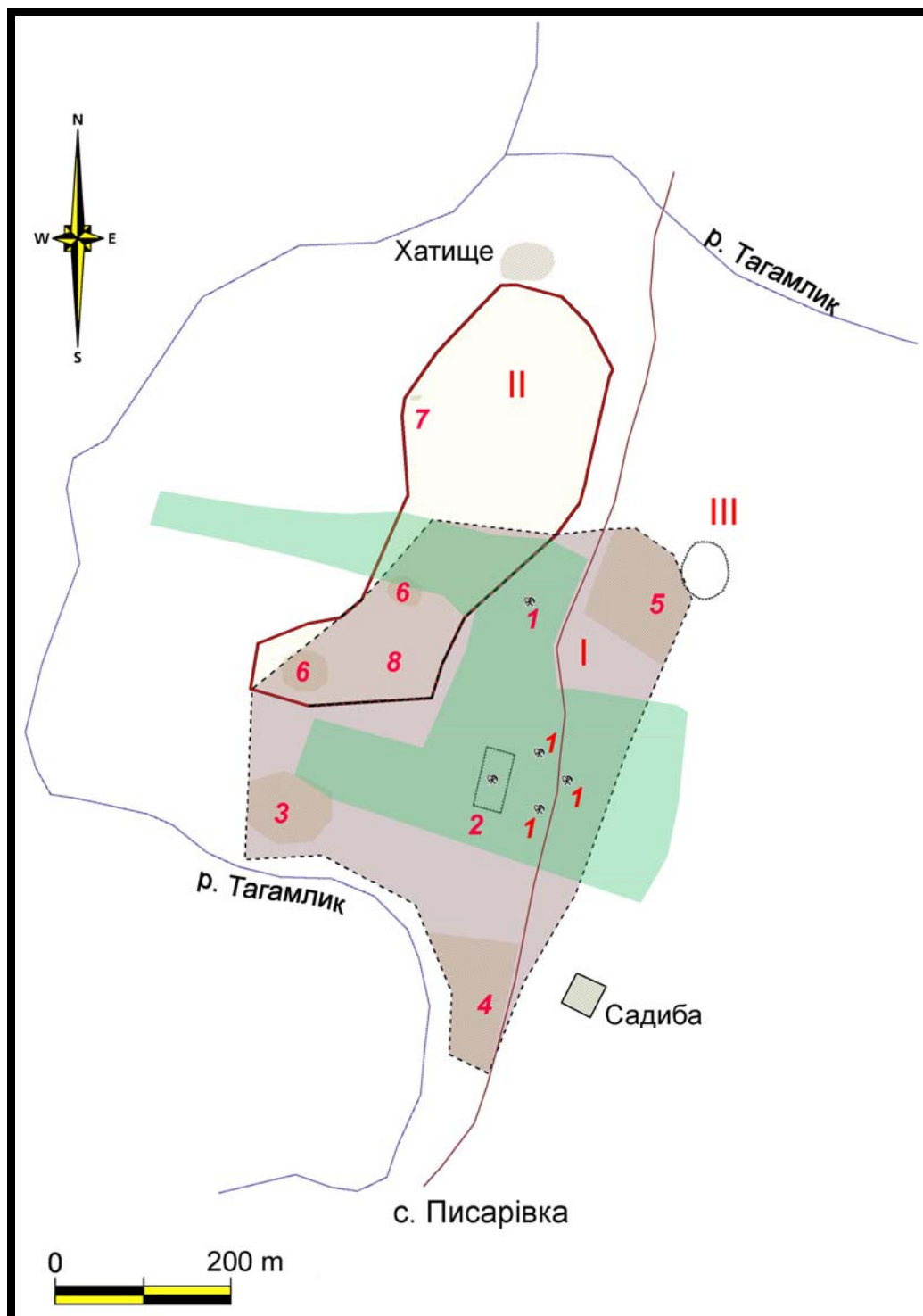
3. Писарівка с., Терешківська ТГ, Полтавський район, Полтавська область.

Селище та могильник черняхівської культури (ур. Ферма).

План розташування. Римськими цифрами позначено: I – могильник; II – селище; III – курган.

Основа: космічний знімок Bing, програмне забезпечення – SAS Planet.

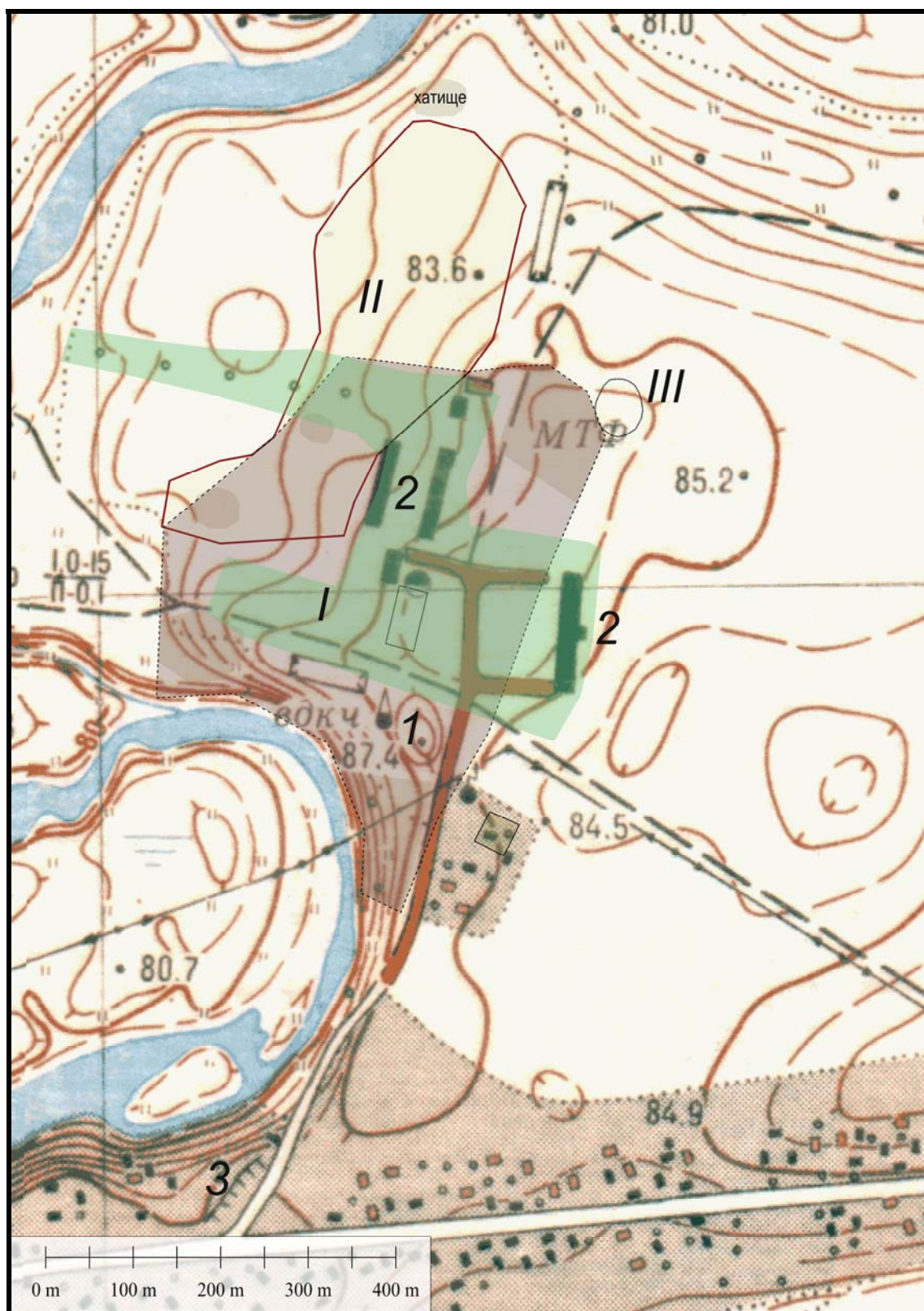
4. Писарівка с., Терешківська ТГ, Полтавський район, Полтавська область. Селище та могильник черняхівської культури (ур. Ферма).

Детальний план.

Цифрами позначено: I – могильник: 1 – шурфи 2016 р.; 2 – котлован решток силосної ями 1940-х рр.; 3 – ділянка скупчення знахідок доби пізньої бронзи; 4 – південна периферія зі знахідками доби бронзи, раннього заліза та черняхівської культури, 5 – ділянка з окремими знахідками кераміки з могильника біля кургану; II – селище: 6 – місця скупчення археологічних знахідок (рештки садиб); 7 – місце скупчення знахідок ліпної кераміки; 8 – ділянка накладання знахідок з могильника на ділянку поширення матеріалів селища.

III – курган (Курган I/2016 р.).

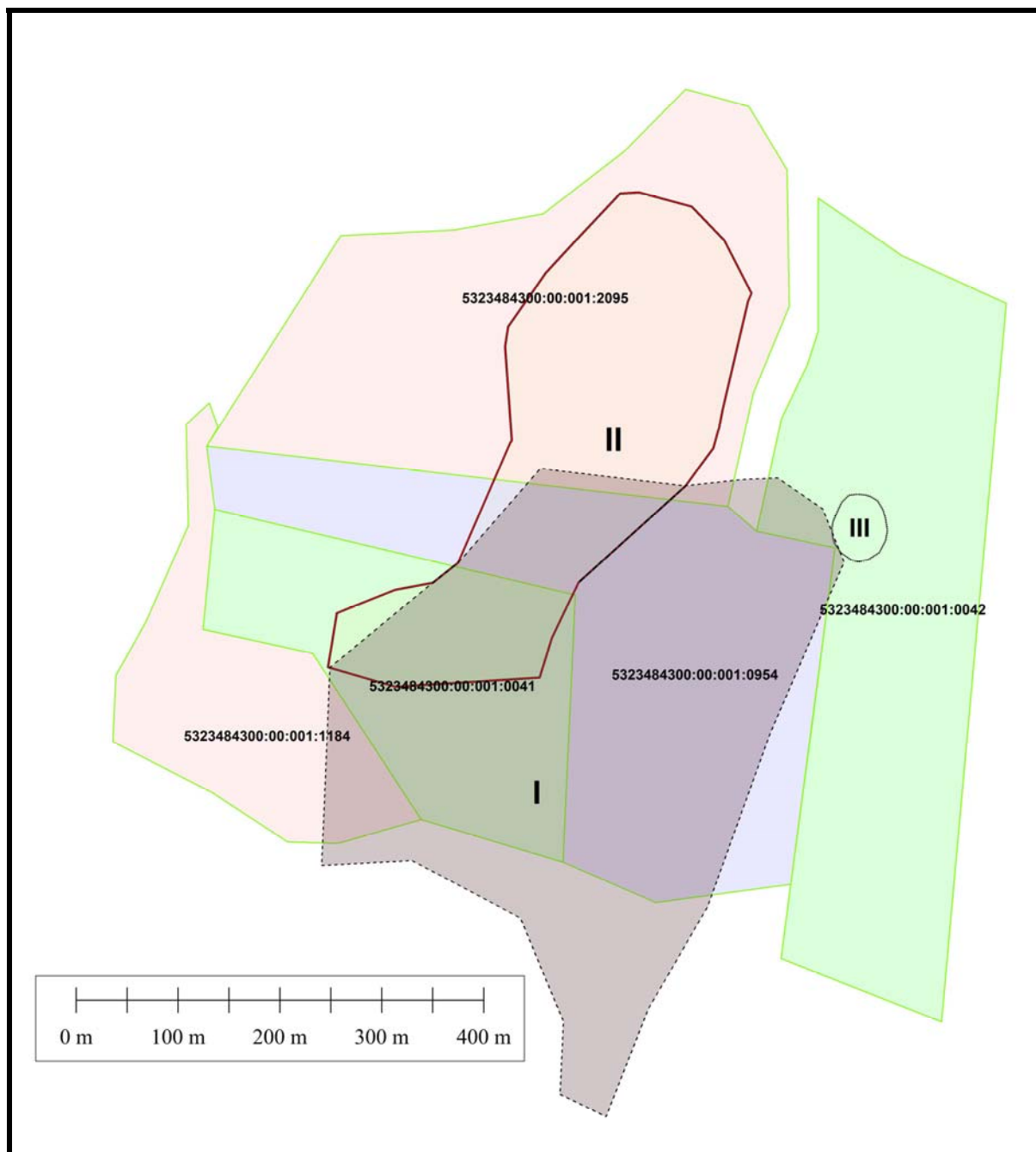

5. Писарівка с., Терешківська ТГ, Полтавський район, Полтавська область. Селище та могильник черняхівської культури (ур. Ферма). План на карті 1980-х рр.

Основа: X-40-65-А-б-1. М 1:10 000. Вид. 1980-х рр.

Цифрами позначено: I – могильник; II – селище, III – курган (Курган I/2016 р.). 1 – ймовірне місце розташування кургану, відносною висотою 4,0 м у 1930-х рр.; 2 – споруди МТФ, що ще існували в 1980-х рр.

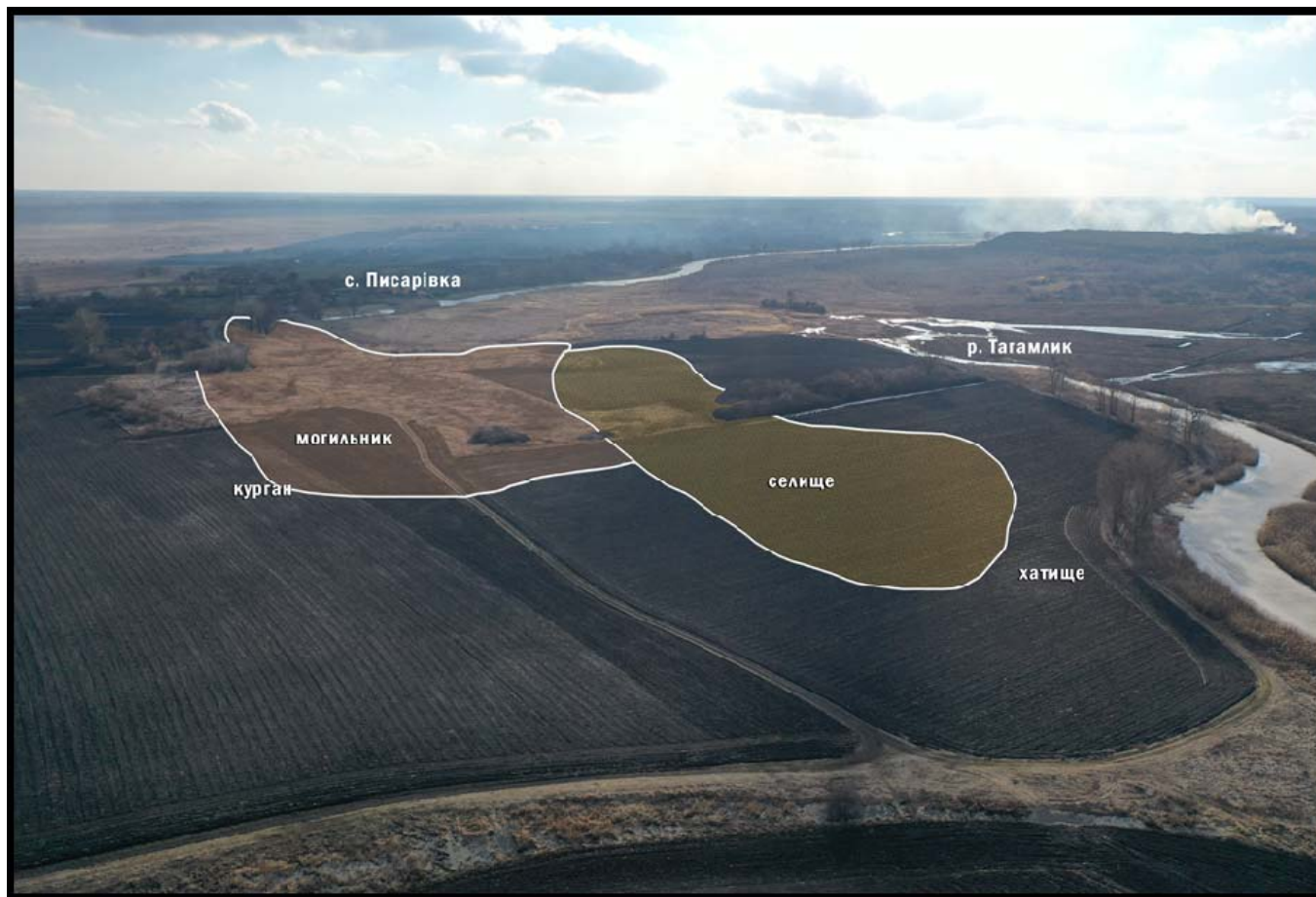
6. Писарівка с., Терешківська ТГ, Полтавський район, Полтавська область. Селище та могильник черняхівської культури (ур. Ферма). Територія пам'яток та об'єктів на зареєстрованих земельних ділянках з відповідними кадастровими номерами.

Основа: відкриті дані земельного кадастру України.

Цифрами позначено: I – могильник; II – селище, III – курган (Курган I/2016 р.).

Кольорами показані земельні ділянки державної (зелений колір), комунальної (синій) та приватної (червоний) форм власності.

**7. Писарівка с., Терешківська ТГ, Полтавський район, Полтавська область.
Селище та могильник черняхівської культури (ур. Ферма).
Загальний вигляд із північного сходу. Фото з квадрокоптера, лютий 2022 р.**

**8-9. Писарівка с., Терешківська ТГ, Полтавський район, Полтавська область. Писарівський ґрунтовий могильник (ур. Ферма).
Загальний вигляд на могильник, із заходу. Фото, лютий 2022 р.**

**10-11. Писарівка с., Терешківська ТГ, Полтавський район, Полтавська область. Писарівський ґрунтовий могильник (ур. Ферма).
Вигляд на центральну частину могильника, з південного заходу.
*Фото, лютий 2022 р.***

12-13. Писарівка с., Терешківська ТГ, Полтавський район, Полтавська область. Писарівський ґрунтовий могильник (ур. Ферма).

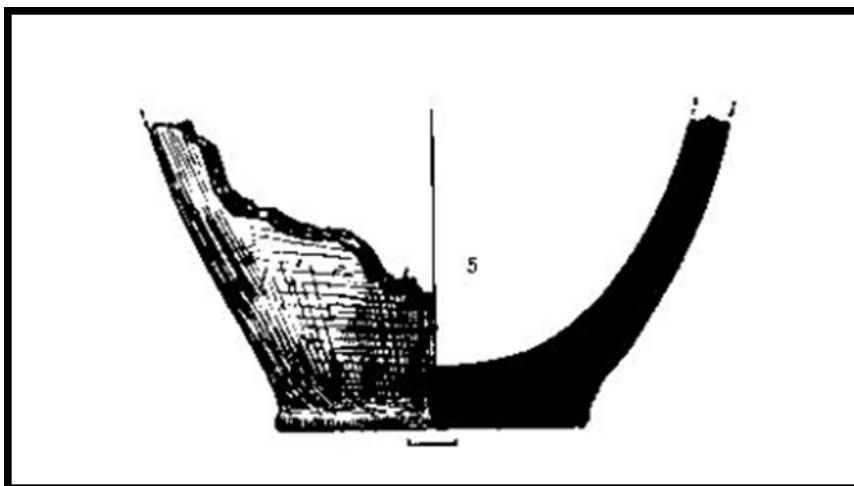
Вигляд на західну частину могильника, із південного сходу. Ділянка поширення матеріалів доби пізньої бронзи.

Фото, лютий 2022 р.

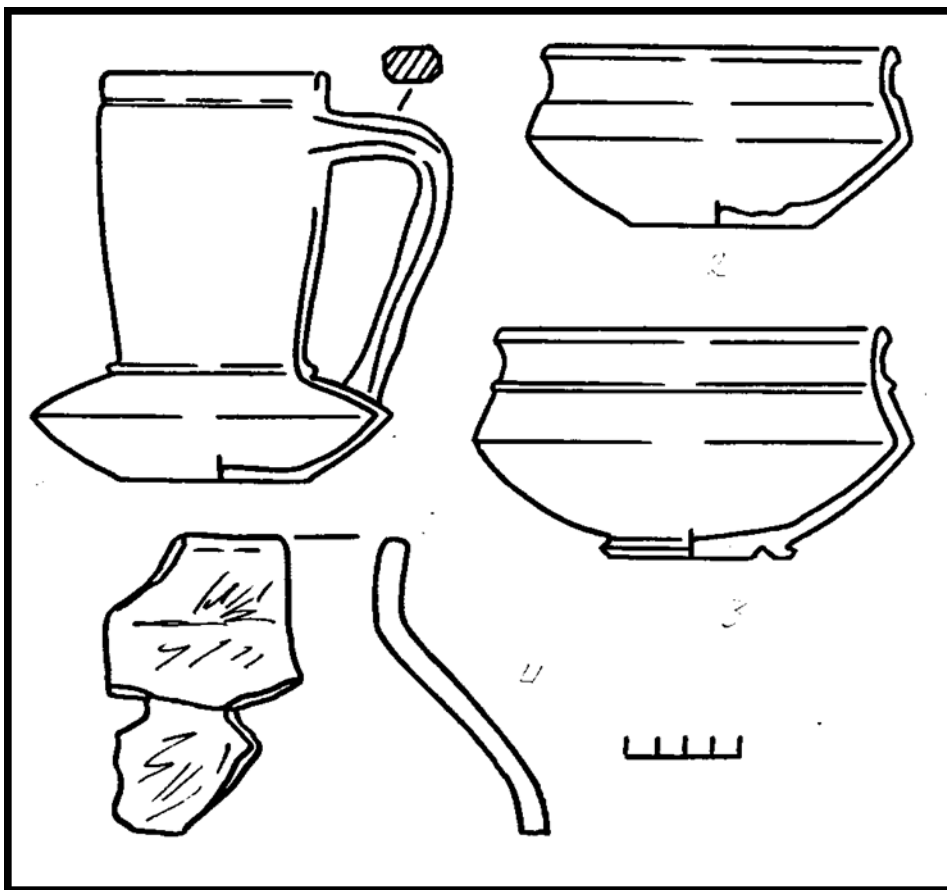

**14. Писарівка с., Терешківська ТГ, Полтавський район,
Полтавська область. Знахідки із могильника в с. Писарівка
(за І.І. Ляпушкіним 1950 р.).**
а — миска ; б — миска; в — глечик

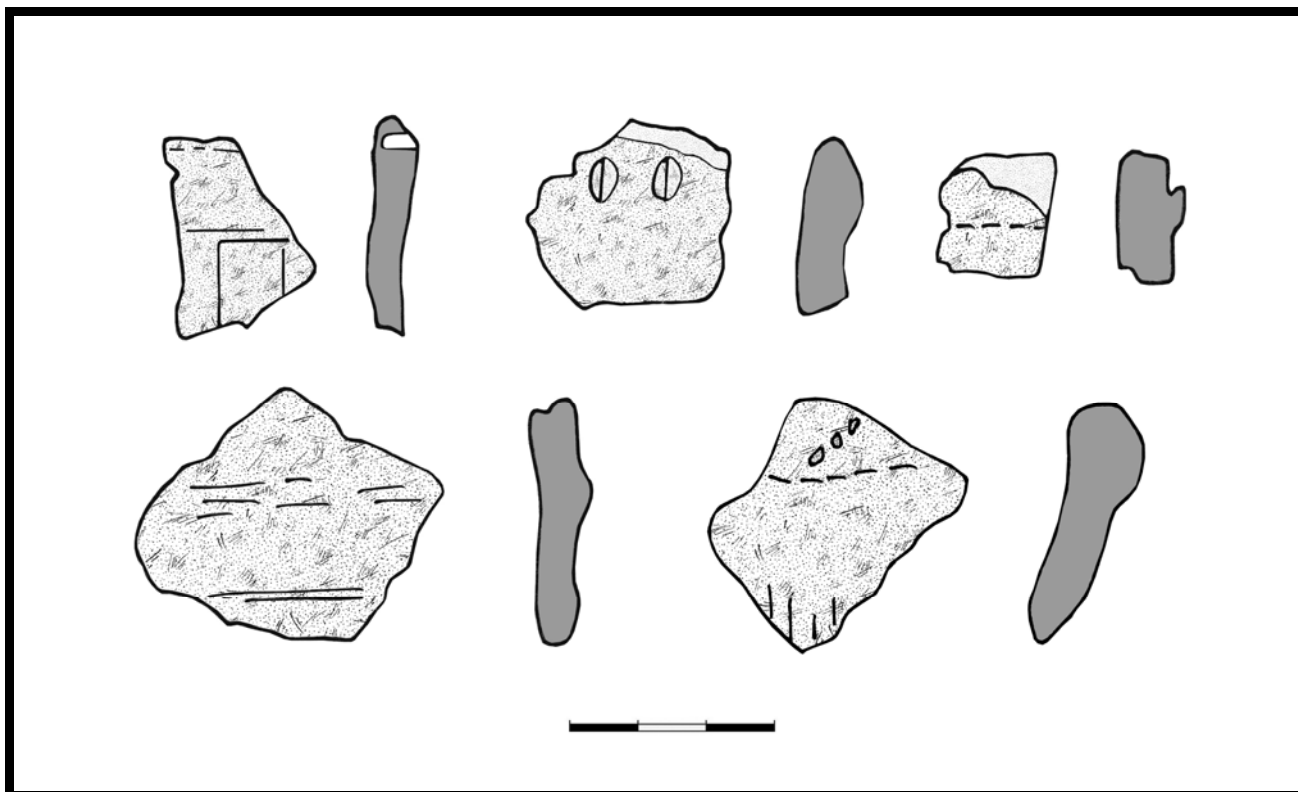
**15. Писарівка с., Терешківська ТГ, Полтавський район,
Полтавська область. Нижня частина невеликого горщика із могильника в
с. Писарівка (за Є.В. Махно 1967 р.)**

16. Писарівка с., Терешківська ТГ, Полтавський район, Полтавська область. Знахідки із могильника та поселення черняхівської культури с. Писарівка (за матеріалами особистого фонду Г. Некрасової, фонди ЦОДПА).

17. Писарівський ґрунтовий могильник. Знахідки доби пізньої бронзи із західної периферії могильника (№ 3 на плані).

18. Писарівський ґрунтовий могильник. Знахідки доби пізньої бронзи із західної периферії могильника. *Рисунок.*

19. Писарівський ґрунтовий могильник. Окремі знахідки із західної периферії могильника (№3 на плані).

1 – кераміка черняхівської культури із вторинним обпалом, каміння та кальцинована кістка, 2 – кістки тварин.

**20. Писарівський ґрунтовий могильник. Окремі знахідки із південної межі
могильника (№4 на плані)**

*Уламки посуду епохи бронзи – раннього залізного віку, черняхівської культури з південної розорюваної
периферії могильника.*

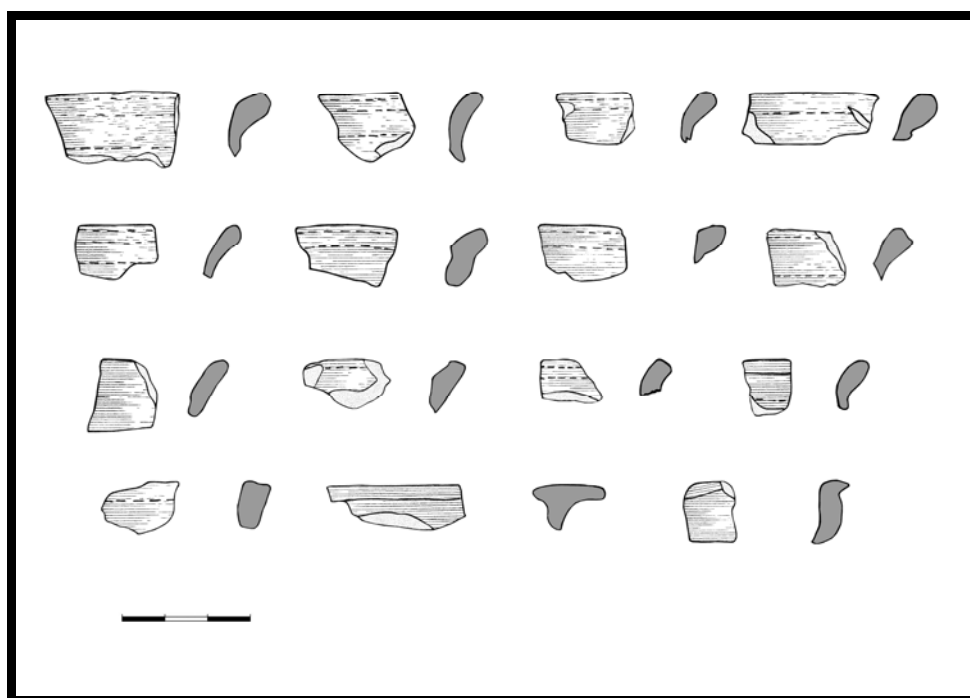

21. Писарівський ґрунтовий могильник. Знахідки стінок уламків посуду черняхівської культури на ділянці перекривання могильника більш пізньою частиною селища (№ 8 на плані) та навколишньої території.
Значна частина фрагментів має сліди вторинного обпалу.

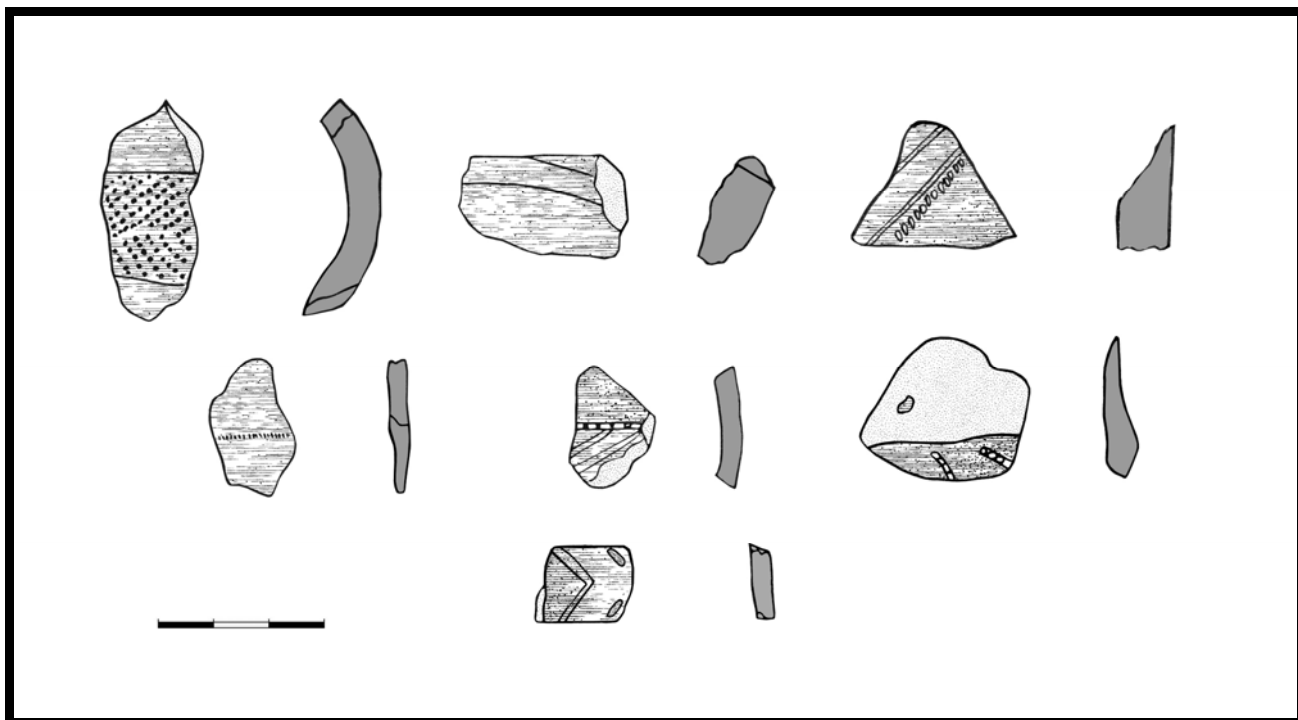

22. Писарівський ґрунтовий могильник. Знахідки уламків посуду черняхівської культури на ділянці перекривання могильника більш пізньою частиною селища (№ 8 на плані) та навколишньої території.
Значна частина фрагментів має сліди вторинного обпалу.

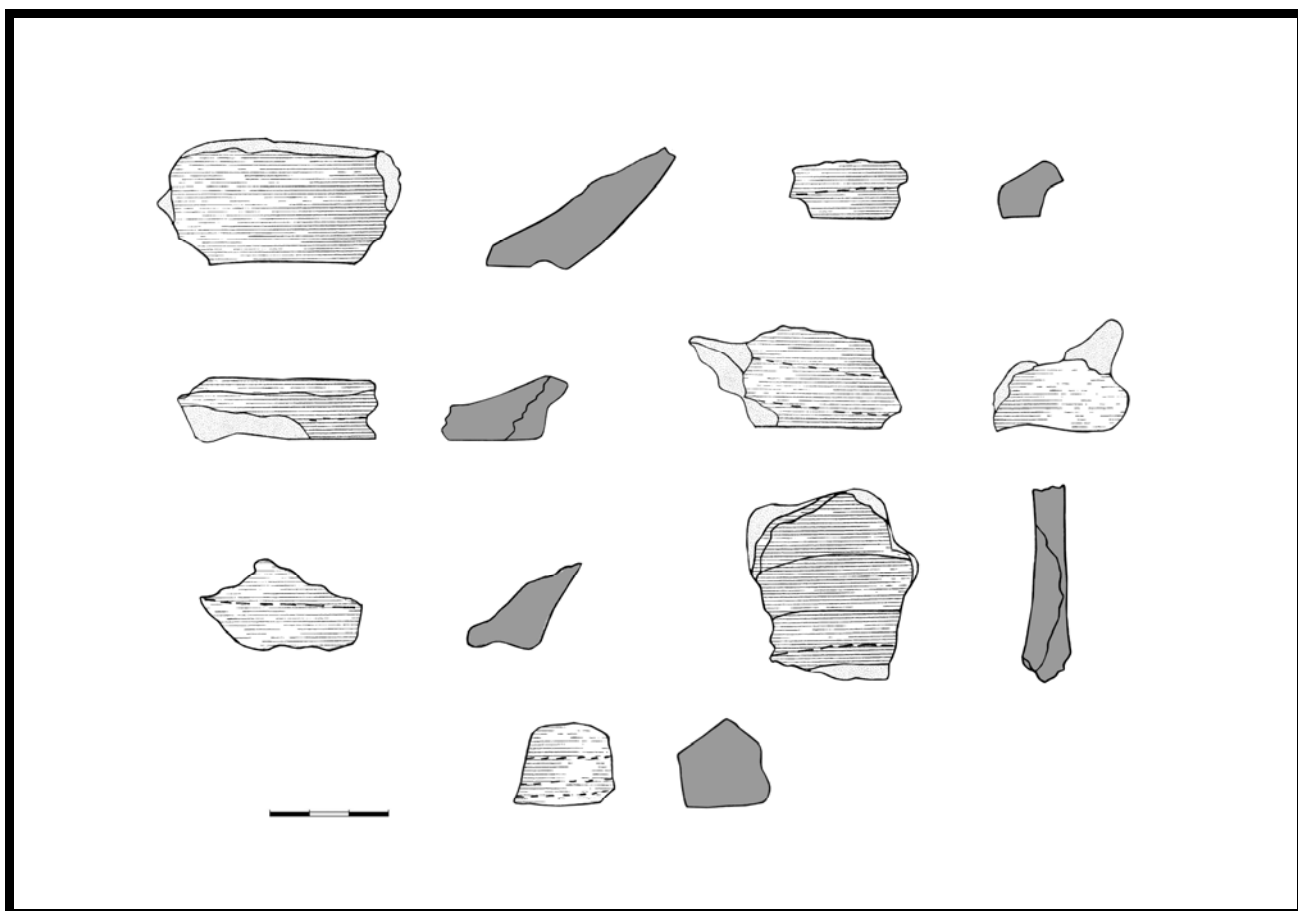

23. Писарівський ґрунтовий могильник. Знахідки уламків посуду черняхівської культури на ділянці перекривання могильника більш пізньою частиною селища. Рисунок.

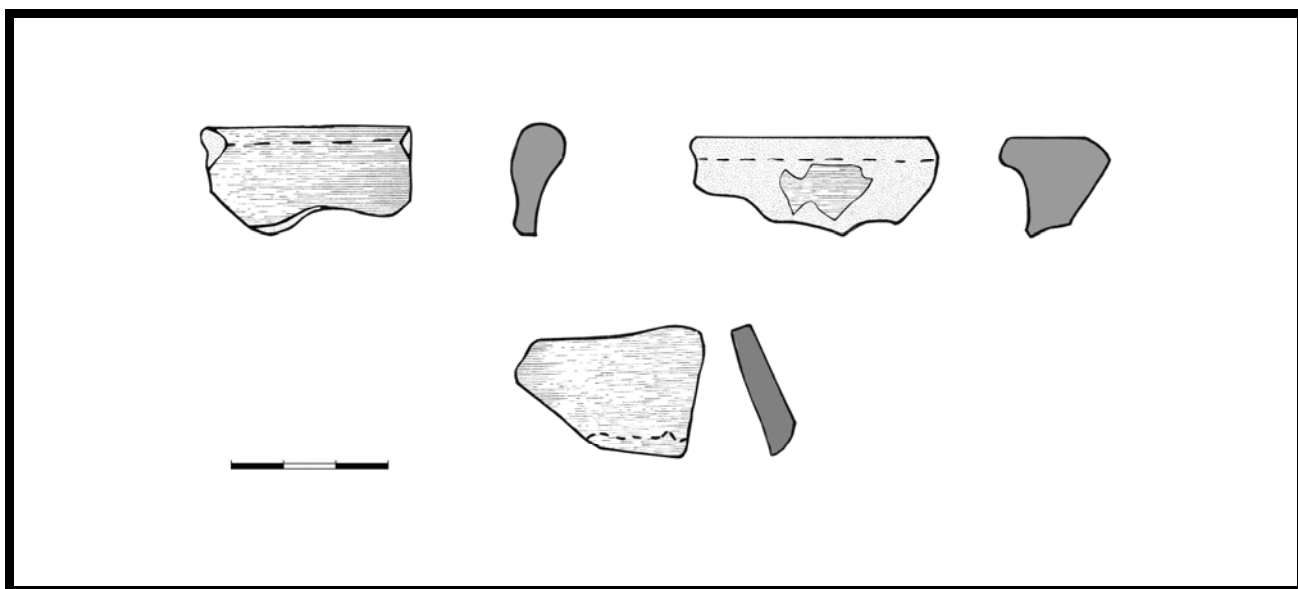
24. Писарівський ґрунтовий могильник. Знахідки уламків посуду черняхівської культури на ділянці перекривання могильника більш пізньою частиною селища. *Рисунок.*

25. Писарівський могильник. Знахідки уламків посуду черняхівської культури на ділянці перекривання могильника більш пізньою частиною селища. Рисунок.

26. Писарівський ґрунтовий могильник. Знахідки поряд з насипом кургану (№ 5 на плані) уламків столового посуду зі слідами вторинного обпалу.

27. Писарівський ґрунтовий могильник. Знахідки поряд з насипом кургану (№ 5 на плані) уламків столового посуду зі слідами вторинного обпалу.

Рисунок.

**Коротка історична довідка
об'єкта культурної спадщини —
пам'ятки археології місцевого значення**

Писарівський ґрунтовий могильник (ур. Ферма),

**(черняхівська культура (2 чв. I тис. н.е.),
село Писарівка, Писарівський СО, Терешківська ТГ,
Полтавський район, Полтавська область)**

Відомий Писарівський ґрунтовий могильник черняхівської культури безпосередньо примикає до північної околиці села Писарівка Терешківської ТГ Полтавського району Полтавської області, де розташовані рештки колишньої ферми (урочище Ферма). Пам'ятка археології розташована поза межами населеного пункту, лише незначна — південно-східна частина, — потрапляє до меж села.

Могильник розташований на схилі та краю підвищення надзаплавної лівому березі р. Тагамлик (ліва притока р. Ворскли лівобережного басейну р. Дніпро), простягається на 420 м по осі північ-південь від села Писарівка у напрямку до с. Заворскло. Займає край підвищення лівого берега, що витягнутий з півночі на південь (у меридіональному напрямку), яке повторює контур за течією річки, що тече зі сходу в широтному напрямку від с. Козельщина. По краю цього тераси лівого берега в цій місцевості розташовані кілька курганных груп (сс. Козельщина, Новий Тагамлик) та низка хатищ Нової доби. У південній частині тераса має крутий ухил до урізу води.

Через південну частину могильника проходить лінія електропередач Мала Перещепина — Писарівка — Козельщина, по території могильника пролягає ґрунтова дорога від с. Писарівка до с. Заворскло через р. Тагамлик. Південна межа пам'ятки знаходиться за 0,20 км північніше автотраси О 1719280 (Портнівка — Галущина Гребля). Північно-західна межа могильника примикає до південно-східного краю синхронного селища черняхівської культури.

Вказана пам'ятка на сьогодні налічує більше ніж півстолітню історію дослідження. Ґрунтовий могильник черняхівської культури виявлений за випадкових обставин навесні 1946 р. при проведенні земляних робіт під час будівництва свиноферми. Вперше обстежувався 12 липня 1946 року працівниками Полтавського музею на чолі з Г.О. Сидоренко. Повторне

обстеження відбулося 17 липня 1946 року Дніпровською Слов'янською лівобережною експедицією ІМК АН СРСР під керівництвом І.І. Ляпушкіна за участі співробітників Полтавського музею.

Під час будівельних робіт по спорудженню свиноферми були виявлені рештки поховань на території 150 м у довжину і близько 80 м у ширину (бл. 1,2 га). У розрізі стіни викопаної для свинарника ями, довжиною 40 метрів, орієнтованої зі сходу на захід, виявлені плями 5 ям поховань, глибиною більше 2-х метрів від сучасної поверхні. З них дві плями проглядалися у північній стінці, дві — в південній, та одна в південно-західному куті. Загалом у південно-західній частині могильника будівельним котлованом було зруйновано близько 10 поховань, що були здійснені за обрядом трупопокладення з ритуальним порушенням скелета.

Г.О. Сидоренко при первинному огляді вдалося встановити, що одне з поховань трупопокладення було обставлене посудинами, яких налічувалося більше десяти. Серед них глечики, миски, чарки, металева посудина у формі горщика. При первинному огляді могильника були виявлені поховання лише за обрядом трупопокладення. Підтвердженням цього також були людські кістки, виявлені у викиді землі при ритті господарських ям.

І.І. Ляпушкіним та Г.О. Сидоренко було зібрано серед населення й передано до Полтавського краєзнавчого музею частину поховального інвентаря зі зруйнованих комплексів: гончарний сіролощений глечик, три миски, 29 уламків гончарних горщиків із шерехатою поверхнею та 40 уламків ліпних посудин, глиняне біконічне пряслице. Серед них також були уламки круглобокої лощеної миски з вимученої глини з горизонтальним вінцем, що була прикрашена у верхній частині двома паралельними рельєфними смугами, а по перегину плічка — вдавленням пальця.

Також були знайдені кілька уламків ліпного посуду з домішками шамоту, фрагменти посуду з майже прямим або злегка відігнутих вінцем. Під час відвідування села у однієї з жительок виявлено миску з могильника, пристосовану для висадки квітів («вправними господарями» для таких потреб на дні вже була просвердлена дірочка).

Посуд, який згодом було передано до фондів Полтавського краєзнавчого музею, виготовлений на гончарному крузі з вимученої глини з домішками піску, в глечика цей пісок — дуже дрібний. Поверхня у всіх заглажена, зі слідами лощення, сірого кольору з жовтуватим відтінком. Дві з трьох мисок — закритого типу. У однієї з них вінце відігнуте, ребро біконічне з чітким ребром, денце на підставочній плитці з невеликим кільцевим заглибленням знизу над краєм і просвердленою дірочкою в центрі. Верхня частина посудини прикрашена горизонтальною рельєфною смужкою.

Висота 10 см, діаметр вінця — 14,5 см, діаметр верхньої частини — 16,7 см, діаметр денця — 7,2 см.

У іншої вінце злегка відігнуте, край закруглений, ребро також біконічне з м'яким переходом, денце плоске, з горбинкою всередині і центрі. У верхній частині миска прикрашена виступом вгору. Висота 6,4 см, діаметр вінця — 13,2 см, діаметр верхньої частини — 13,8 см, діаметр денця — 6,2 см.

У глечика горловина трубчаста, злегка звужується до низу, вінце пряме без відгину, перегин на боках дуже низький із сплюснуто-біконічним чітким ребром. Денце на підставочній плитці. Ручка колінчаста шестигранна, поєднує верхню частину горла з перегином бочка. Під вінцем на рівні ручки горло прикрашене горизонтальною тоненькою врізною лінією. Також слабо виражена тонка лінія прикрашає горловину на переході її в ребро. Висота — 15 см, висота горловини — 10,4 см, діаметр вінця 9,1 см, діаметр верхньої частини — 13,5 см, діаметр денця — 6,7 см, товщина стінок 0,3-0,5 см.

Фрагменти посудин разом з кісточками, які підібрали селянки, були перезахоронені дослідниками за 200-300 метрів від могильника, у двох ямках, ближче до річки під кущами. В одній із цих ямок були виявлені кістки кінцівок кількох скелетів, як дорослих так і дитячих, а також уламки розбитої сіро-лощеної миски. В іншій виявили уламки миски, фрагменти дитячого черепу та кістки кінцівок. Як виявилось при подальшому дослідженні території, захоронення кісток разом з уламками посудин відбулося на території синхронного селища.

Перша зафіксована спроба паспортизації могильника відноситься до 1951 року: на основі матеріалів експедиції І.І. Ляпушкіна старшим науковим працівником Полтавського державного краєзнавчого музею А. Фуремс було виконано підготовку облікової документації тогочасного зразка. У ній було поєднано могильник та поселення черняхівської культури і ранньослов'янського часу в одну пам'ятку.

Подальше дослідження могильника пов'язане з ім'ям видатного українського археолога Євгенії Махно. В 5-ти розкопах, які були закладені на території пам'ятки у 1966-1967 рр. було виділено 43 поховання за обрядом трупоспалення «с розсіяними кісточками», та два трупопокладення «з ритуально зруйнованими скелетами». Тоді було досліджено площу 86 кв. м.

Дослідження 1967 р. підтвердили думку про довгострокове функціонування могильника: доказом цього є не тільки його великі розміри і густа сітка поховань на його території, але й той факт, що в деяких випадках поховання перекривають один одне.

Форма ям трупоспалень була переважно овальна, або майже кругла (довжина — 0,50-0,90 м, а також 1,20-1,40 м; ширина — 0,45-0,60 м, до 1,0 м, глибина — 0,60-0,80 м, інколи до 1,20 м від сучасної поверхні). Орієнтація поховань переважно північна, рідше зафіксована північно-східна та західна.

Заповнювали подібні ями зазвичай невеликою кількістю окремих кальцинованих кісточок, дрібних уламків посуду, обгорілої обмазки, кісток тварин, деревного вугілля. Найбільш змістовнішим було поховання № 43. Його овальна яма, довжиною 1,18 м, шириною 0,95 м, глибиною 0,60 м, була орієнтована з півночі на південь і заповнена рихлою землею, яка була насичена деревним вугіллям, уламками обмазки з вогнища (62 уламки), утворюючи окремі прошарки

Також були виявлені рештки тварин (32 уламки), серед яких можна виділити велику лопатку бика і роги кози, кістки птахів, рибу, луску і річкові мушлі. Знайдено також 16 уламків гончарних горщиків з шерехатою поверхнею, 4 ліпного посуду і 4 кальциновані людські кісточки.

На підставі зроблених знахідок Є.В. Махно прийшла до висновку що могильник не розташовувався на місці більш древнього поселення, як було заявлено в результаті досліджень 1966 р., так як фрагменти уламків обмазки не були випадковими в засипках ям, а вміщені в ході ритуалу. Пошкодження поховань великою мірою відбулося їх поступовим нашаровуючим перекриттям новітніми захороненнями. Але навіть у цілісних було виявлено дуже мало знахідок. Тільки на розкопі I зафіксовано поєднання трупопокладення та трупоспалення, а також три- та чотириразове порушення попередніх, тобто більш ранніх поховань.

У поховальному інвентарі ліпний посуд складає 21%, а гончарний — всього 7%. На розкопах II і III, що розміщені на південний схід від розкопу I, трупопокладення відсутні, порушення зустрічаються поодинокі, ліпний посуд складає 51%, а гончарний представлений тільки невеликою групою кераміки з шерехатою поверхнею.

На основі цих даних Є.В. Махно робить висновок, що дослідженнями на Писарівському могильнику охоплено його більш пізнішу частину. Найбільш пізніми на дослідженій території є поховання, які були виявлені на південно-східній частині (розкоп II, III), в яких відсутній гончарний лощений посуд.

Така пильна увага науковців до цієї пам'ятки пов'язана з тим що у 40-60-хх рр. XX ст. приділялася досить значна увага до вивчення черняхівської культури з намаганням визначити її етнічну складову. Тим більше ґрунтовим могильникам, які виявляли принагідно під час господарських робіт. На той час вже були проведені незначні роботи на могильниках черняхівської

культури поблизу с. Кантемирівка (М.Я. Рудинський) Полтавський (кол. Чутівський) район, Лохвицький могильник поблизу м. Лохвиці у с. Піски (Д.Т. Березовець). Результати досліджень Писарівського могильника черняхівської культури і на сьогодні не втратили своєї актуальності.

Результатом цікавості до цієї пам'ятки цього було й те, що у 1964 р. та 1972 р. облікова документація на зазначену пам'ятку поновлювалася (її авторами були, відповідно, Пасько Г.М. та Рукась В.Я.). Як і раніше селище з могильником фігурувало у складі єдиної пам'ятки. Тут слід відмітити, що на фото зафіксовано не могильник черняхівської культури а курган, який знаходиться на південний захід від нього обабіч автотраси О 1719280 (Портнівка — Галущина Гребля). Це може свідчити про те, що місцезнаходження самого могильника було не відомо. А такий схематичний план з прямокутною охоронною зоною вказує, що дійсні розміри поширення археологічної пам'ятки були не встановлені.

У 1980 році Г.О. Сидоренко, завідувачкою відділу історії Полтавського краєзнавчого музею, було створено облікову документацію для могильника. У 1982 році було укладене зобов'язання про охорону селища і могильника, та акт технічного огляду археологічної пам'ятки.

Складність з локалізацією місця розміщення цього й багатьох інших ґрунтових некрополів вилилася в те, що його межі авторкою досліджень 1940-х рр. Г.О. Сидоренко були окреслені дуже схематично, а до матеріалів фотофіксації взагалі потрапив насип кургану в с. Писарівка, який взагалі розміщений за межами могильника.

Рішенням виконкому Полтавської обласної Ради депутатів трудящих від 23.04.1984 року № 247 зазначене могильник та поселення отримало статус пам'ятки археології місцевого значення. У 2020 році Наказом Міністерства культури, молоді та спорту України № 1062 від 25.02.2020 р. його статус був закріплений і присвоєний охоронний номер **2627-Пл.**

У 1986 р. розвідзагоном Полтавського краєзнавчого музею під керівництвом О.Б. Супруненка та за участю І.М. Гавриленка також була оглянута вказана пам'ятка, зафіксовано що заасфальтовані площі свиноферми значно збільшилися. На той час ферма вже не функціонувала.

У 2016 році завідуючим відділом КЗ «Центру охорони та досліджень пам'яток археології» Полтавської обласної ради В.В. Шерстюком було проведено археологічні обстеження на території могильника та селища черняхівської культури біля с. Писарівка тодішньої Писарівської сільської ради Новосанжарського району.

У 2021 році працівниками КЗ «Центру охорони та досліджень пам'яток археології» Полтавської обласної ради було проведено моніторингові

археологічні обстеження на території Терешківської об'єднаної територіальної громади Полтавського району. Додаткові археологічні обстеження були продовжені у лютому 2022 році.

Писарівський ґрунтовий могильник черняхівської культури розташований на схилі та краю підвищення надзаплавної лівому березі р. Тагамлик (ліва притока р. Ворскли лівобережного басейну р. Дніпро), простягається на 420 м по осі північ-південь від села Писарівка у напрямку до с. Заворскло. Займає край підвищення лівого берега, що витягнутий з півночі на південь (у меридіональному напрямку), яке повторює контур за течією річки, що тече зі сходу в широтному напрямку від с. Козельщина. По краю цього тераси лівого берега в цій місцевості розташовані кілька курганных груп (сс. Козельщина, Новий Тагамлик) та низка хатищ Нової доби. У південній частині тераса має крутий ухил до урізу води.

Через південну частину могильника проходить лінія електропередач Мала Перещепина – Писарівка – Козельщина, по території могильника пролягає ґрунтова дорога від с. Писарівка до с. Заворскло через р. Тагамлик. Південна межа пам'ятки знаходиться за 0,20 км північніше автотраси О 1719280 (Портнівка – Галущина Гребля). Північно-західна межа могильника примикає до південно-східного краю синхронного селища черняхівської культури, частково його перекриває (чи була перекрита свого часу нашаруваннями селища).

У центральній частині могильника помітний котлован – рештки силосної ями, що витягнута з півночі на південь. На сьогодні вона має оплилі контури розмірами 45х20 м. Ймовірно це і є територія, де були виявлені у процесі будівництва в сер. 1940-х рр. перші знахідки з могильника.

Для встановлення чітких меж могильника у східній та у північній частині пам'ятки, де поверхня понівечена колишньою фермою та задернована, у 2016 р. були закладені чотири шурфи. Результати зазначених розвідувальних робіт дали змогу більш якісно встановити межі могильника. Західна, північна і південна межі були окреслені, зокрема, за допомогою проведення збору підйомного матеріалу на розорюваних територіях.

Під час розвідувальних обстежень на західній межі могильника були виявлені окремі знахідки кераміки доби пізньої бронзи. Вони представлені незначною кількістю уламків посуду зрубної культури, що може свідчити про наявність тут решток тимчасового стійбища того часу, яке перекрив ґрунтовий могильник черняхівської культури. Біля південної межі трапляються також знахідки епохи бронзи та раннього залізного віку. Поряд з курганом у північно-східній частині могильника виявлено також нечисленні

знахідки посуду черняхівської культури, з яскравими слідами вторинного обпалу, що свідчить про те що межа могильника безпосередньо підступала до зазначеного насипу кургану.

Зазначений насип входив до складу ланцюжкової групи курганів у складі 4-х насипів, що простягалася на території ґрунтового могильника, і була зафіксована на картах рекогносціювання середини XIX ст. та видання 2 пол. XIX-поч. XX ст.

На картах рекогносціювання 1 пол. XX ст. південніше від нині збереженого насипу Кургану 1/2016, на сучасній південній периферії могильника, позначені ще 2 кургани, один з яких мав висоту 4,0 м (це окрім кургану на «повороті»).

Таким чином маємо свідчення розміщення в межах могильника чи безпосередньо примикаючи до нього щонайменше 4-х курганів. Більша їх частина була зруйнована та знівельована будівельними роботами XX ст., але один таки зберігся. Це ще більше впевнює в тому що дані кургани могли використовуватися алаано-сарматським населенням для власних поховань у межах ґрунтового могильника.

Місце розташування зазначеного кургану вгадується побіля колишнього розташування водонапірної вежі, де на дрібномасштабній карті 1980-х рр. показаний пагорб, ймовірно – рештки 4-х метрового кургану, відомого за картами 1930-х рр. Не виключено що є перспективи збереження окремих комплексів цього великого кургану в межах ґрунтового могильника.

Результати обмірів, геопросторові дані (точки меж), представлені в таблиці нижче:

<i>Назва\точки</i>	<i>Координати країв могильника, градуси, мінути, секунди (датум WGS 84)</i>	
	<i>N</i>	<i>E</i>
Північна точка	49° 26' 2.8356"N	34° 38' 4.3805"E
Південна точка	49° 25' 49.6111"N	34° 37' 58.9237"E
Західна точка	49° 25' 56.6873"N	34° 37' 50.0220"E
Східна точка	49° 26' 1.0851"N	34° 38' 6.4826"E

Принагідно слід відміти наявність поблизу могильника ще одного кургану на південь від могильника, який дещо зруйнований будівництвом автотраси О 1719280 (Портнівка – Галущина Гребля), «на повороті». Останній, як свідчить фото з паспорту XX ст., й «презентував» загальний вигляд пам'ятки.

Колекція знахідок зберігається у фондах Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського.

Джерела та література

Архівні джерела

Архів ілюстрацій по пам'яткам черняхівської культури Полтавщини. Полтава, 2022. 49 арк. Спр. №1105.

Писарівський ранньослов'янський могильник. Полтавська обл., Новосанжарський р-н, с. Писарівка: Паспорт пам'ятника археології; [Сидоренко Г.О., 30.VIII.1980 р.]. Робочий архів ЦОДПА. 4 арк.

Селище і могильник. Полтавська обл., Новосанжарський р-н, с. Писарівка: Паспорт пам'ятника археології; [Фуремс А., 7.VIII.1951 р.]. Робочий архів ЦОДПА. 2 арк.

Селище і могильник. Полтавська обл., Новосанжарський р-н, с. Писарівка: Паспорт пам'ятника археології; [Пасько Г.М., 9.V.1964 р.]. Робочий архів ЦОДПА. 2 арк.

Селище і могильник. Полтавська обл., Новосанжарський р-н, с. Писарівка: Паспорт пам'ятника археології; [Рукась В.Я., 10.XII.1972 р.]. Робочий архів ЦОДПА. 2 арк.

Супруненко А.Б., Гавриленко И.Н. Отчет о разведках в Нижнем Поворсклье и Поорелье в 1986 г. (Полтавская область). Машинопис; польовий опис. Полтава, 1986. НА ЦОДПА. Ф.е. Спр. 49. Арк. 32.

Супруненко А.Б., Гавриленко И.Н. Альбом к отчету о разведках в Нижнем Поворсклье и Поорелье в 1986 г. (Полтавская область). Ілюстрації. Полтава, 1986. НА ЦОДПА. Ф. е. Спр. 50. Рис. 73.

Фонд Є. В. Махно. Черкасская обл., Сумська обл., Полтавська обл. НА ІА НАН України. – Ф. 33 (Фонд Махно). Спр. 62. Писарівка. Арк. 1-6.

Шерстюк В. В. Звіт про розвідки на Полтавщині у 2016 р. НА ЦОДПА.

Картографічні джерела:

М-36-094-В. Мала Перещепина. УССР. Полтавская область. М 1:500 00. [По съемкам] 1929, 1931 гг. – Генеральный штаб Красной Армии. Первое издание 1941 г.

Ряд XXIV. Лист 13. Военно-топографическая карта Полтавской губернии. Масштаб 3 вер. в дюйме. Губ. Полтавской и Харьковской / Гравир. конт. Чин. Егоров, 3-й пред. и горы Чин. Потехин; Вырез. слова Чин. Егоров. — [1857-1860]. — [Изд. кон. 1850-х гг.].

Ряд XXIV. Лист 13. Военно-топографическая карта Полтавской губернии. Масштаб 3 вер. в дюйме. Губ. Полтавской и Харьковской. Исправл. по рекогносц. 1869 г. / Гравир. конт. Чин. Егоров, 3-й пред. и горы Чин. Потехин; Вырез. слова Чин. Егоров // Военно-топографическая карта Полтавской губернии. Масштаб 3 вер. в дюйме. [Карты]. — С.-Пб. : Военно-топографическое Депо, 1863-1878. — 1 атл. ([24] разв. л., [1] сб.л.). — Л. 19.

Ряд XXIV. Лист 13. Военно-топографическая карта Полтавской губернии. Масштаб 3 вер. в дюйме. Губ. Полтавской и Харьковской. Исправл. по рекогносц. 1869 г. Железные дороги нанесены по съемке 1875 и 1897 г. / Гравир. конт. Чин. Егоров, 3-й пред. и горы Чин. Потехин; Вырез. слова Чин. Егоров. — [190х-191х гг.].

Ряд XXIV. Лист 13. Военно-топографическая карта Полтавской губернии. Масштаб 3 вер. в дюйме. Губ. Полтавской и Харьковской / Гравир. конт. Чин. Егоров, 3-й пред. и горы Чин. Потехин; Вырез. слова Чин. Егоров. — М. : Литогр. Картограф. Отдела, печатано VII 1919 г. // НА ЦОДПА. — Ф. 7 к/м. — Спр. 15. — Арк. 12.

Х-40-65-А-6-1. М 1:10 000. Вид. 1980-х рр.

Література:

Абашина Н. С. Магомедов Б.В., Рейда Р.М. Пам'ятки черняхівської культури Полтавської області. Київ: ІА НАН України, 2019. С.77-78.

Ляпушкин И. И. Памятники культуры «полей погребений» первой половины I тыс. до н.э. Днепроовского Лесостепного Левобережья (по материалам полевых изысканий 1940, 1945-1958 гг. СА. М., 1950. Т. XIII. С. 16, рис 3.

Ляпушкин И.И. Из истории Левобережной Украины в эпоху железа. СА. XI. М.: Наука, 1949. С. 385-395.

Ляпушкин И. И. Днепроовское Лесостепное Левобережье в эпоху железа. М.: Наука, 1961. МИА №104. С. 171.

Ляпушкин И. И. Памятники культуры полей погребений Левобережья Днепра // КСИИМК. XXXIII. М.-Л., 1950. С. 29-38.

Ляпушкин И. И. Поселение эпохи железа в бассейне реки Ворсклы. КСИИМК. XXI. 1947. С.96-98.

Махно Е. В. Памятники черняховской культуры на территории УССР (материалы к составлению археологической карты). М.: Наука, 1960. МИА №82. С.41.

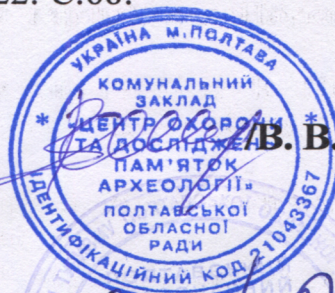
Махно Е. В., Рутковская Л.М. Разведки 1966 г. В Полтавской области. Археологические исследование в Украине в 1965-1966 гг. Киев, 1967. Вып. I. С. 217-222.

Махно Е.В. Разведки Левобережного отряда. Археологические исследование в Украине в 1967 г. Киев, 1968. Вып. II. С. 199-202.

Мокляк В.О. Писарівка с. Могильник – черняхівська культура (II-V ст. н.е.). Звід пам'яток історії та культури України: Полтавська область, Новосанжарський район. Полтава: Дивосвіт, 2007. С. 122-123. № 307.

Сымонович З.А., Кравченко Н.М. Погребальный обряд племен черняховской культуры. М.: Научная мысль, 1983. САИ Д1-22. С.68.

Директор КЗ «Центр охорони та досліджень пам'яток археології»
Полтавської обласної ради

/В. В. Шерстюк/

Директор Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського, кандидат історичних наук

/О. Б. Супруненко/

Зав. відділом КЗ «Центр охорони та досліджень пам'яток археології»
Полтавської обласної ради

/К. М. Мироненко/

2. Писарівка с., Терешківська ТГ, Полтавський район, Полтавська область.

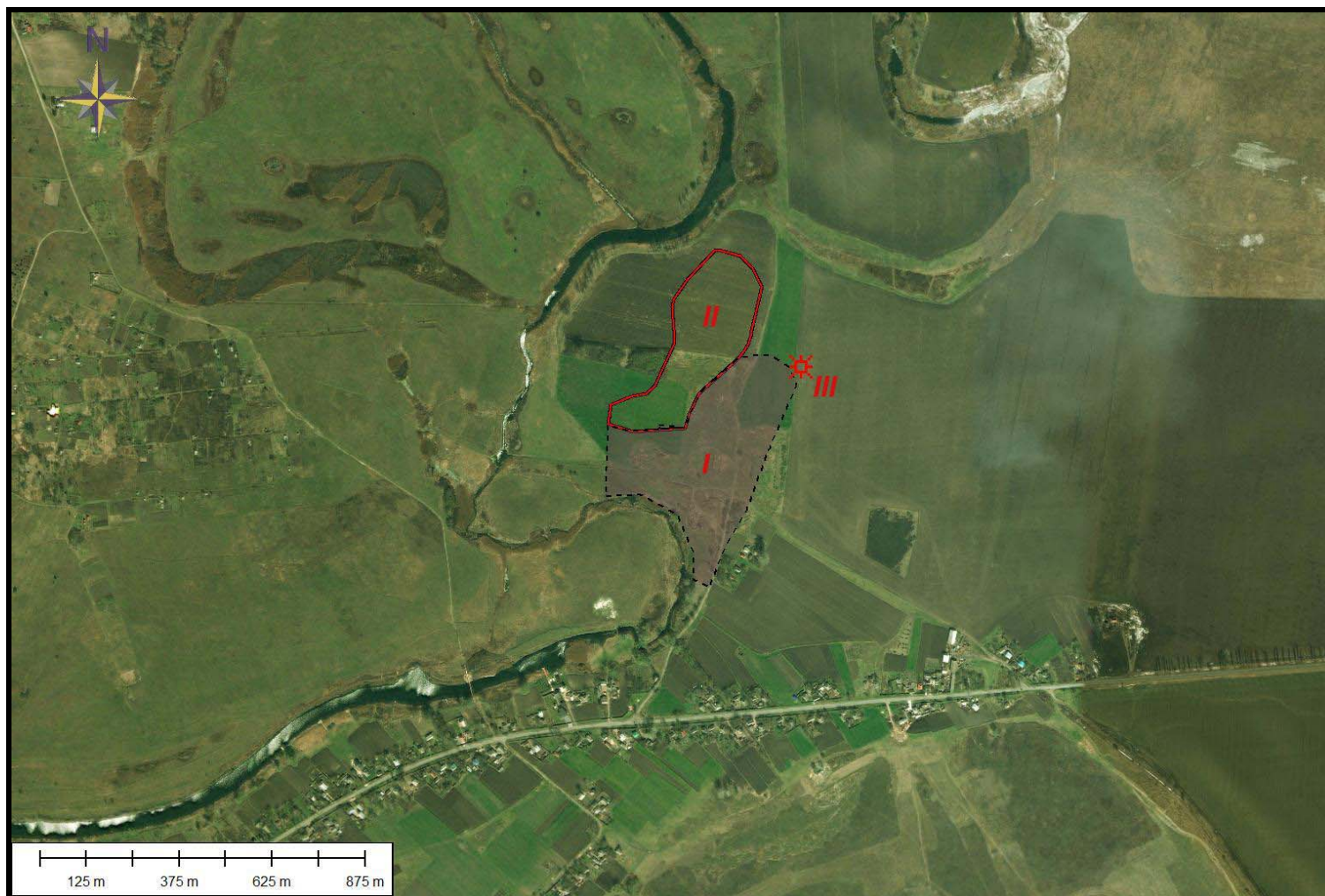
Селище та могильник черняхівської культури (ур. Ферма).

Місце розташування. Римськими цифрами позначено: I — могильник; II — селище; III — курган.

Основа: М-36-94-А. — Полтава. М 1:50 000. — Сост. По мат-лам съёмки 1954 г.. Обновл. В 1977 г. —

Генеральный штаб. — Изд. 1975.

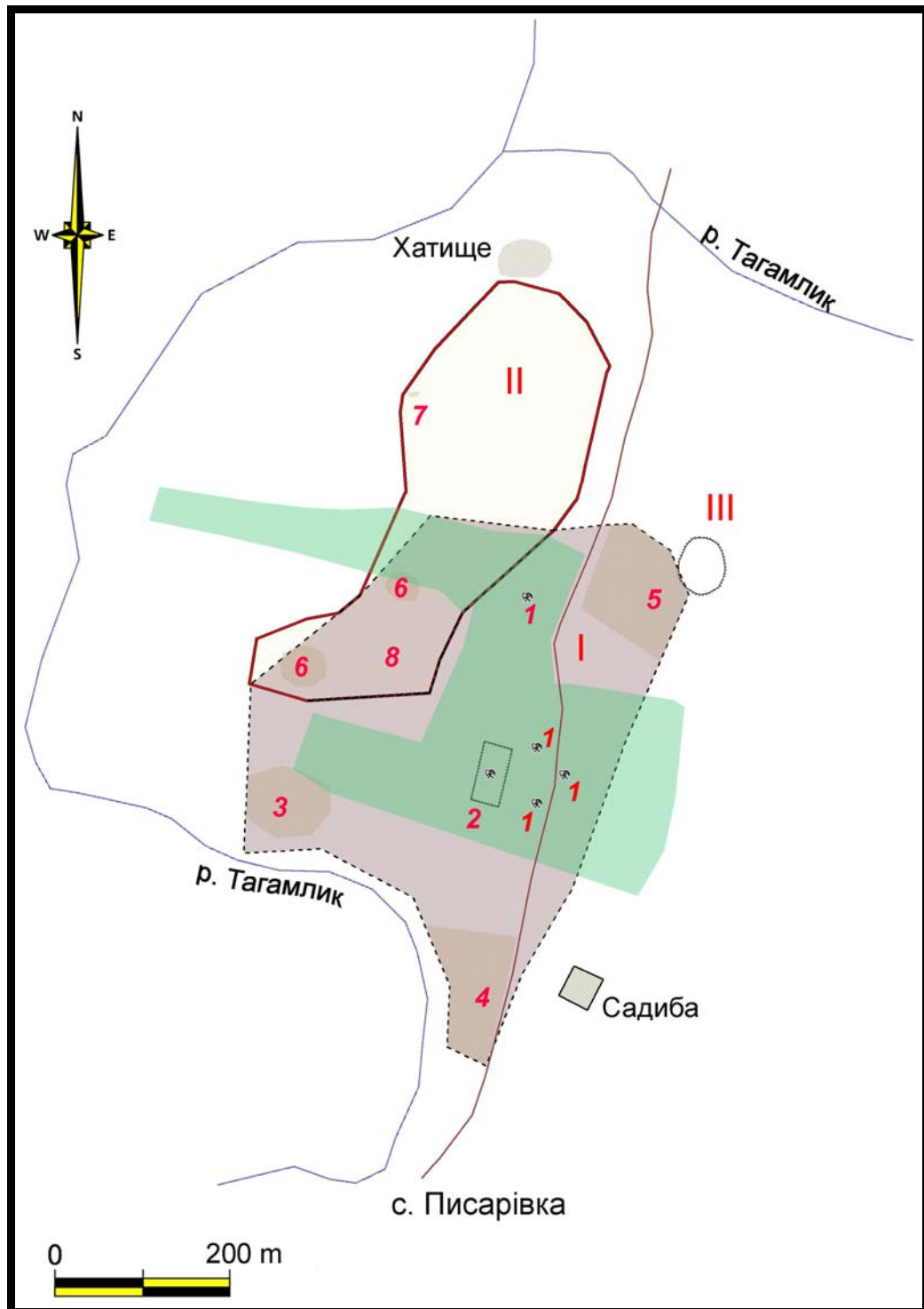
3. Писарівка с., Терешківська ТГ, Полтавський район, Полтавська область.

Селище та могильник черняхівської культури (ур. Ферма).

План розташування на космічному знімку Bing.

Римськими цифрами позначено: I — могильник; II — селище; III — курган.

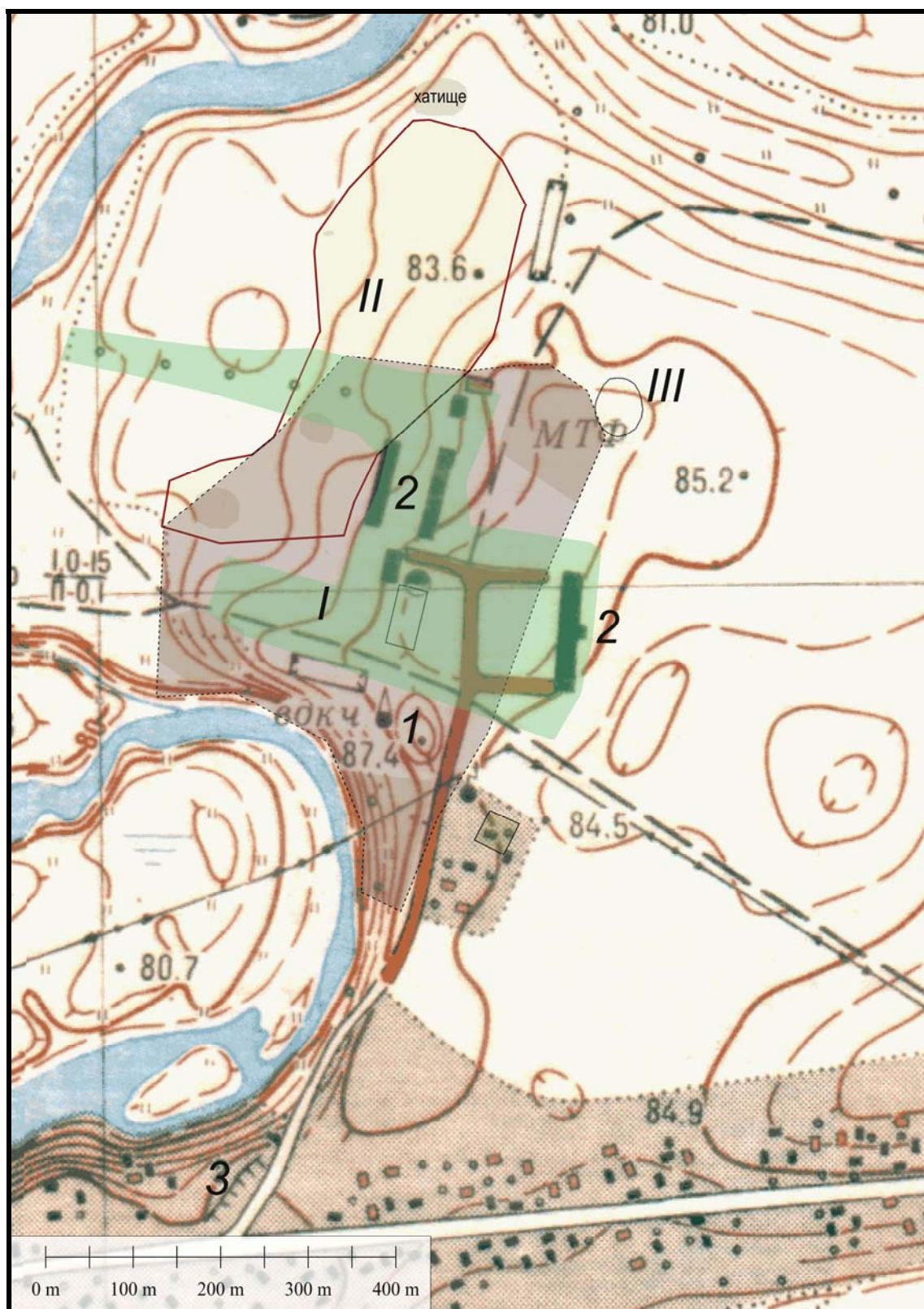
4. Писарівка с., Терешківська ТГ, Полтавський район, Полтавська область. Селище та могильник черняхівської культури (ур. Ферма).

Детальний план.

Цифрами позначено: I – могильник: 1 – шурфи 2016 р.; 2 – котлован решток силосної ями 1940-х рр.; 3 – ділянка скупчення знахідок доби пізньої бронзи; 4 – південна периферія зі знахідками доби бронзи, раннього заліза та черняхівської культури, 5 – ділянка з окремими знахідками кераміки з могильника біля кургану; II – селище: 6 – місця скупчення археологічних знахідок (рештки садиб); 7 – місце скупчення знахідок ліпної кераміки; 8 – ділянка накладання знахідок з могильника на ділянку поширення матеріалів селища.

III – курган (Курган I/2016 р.).

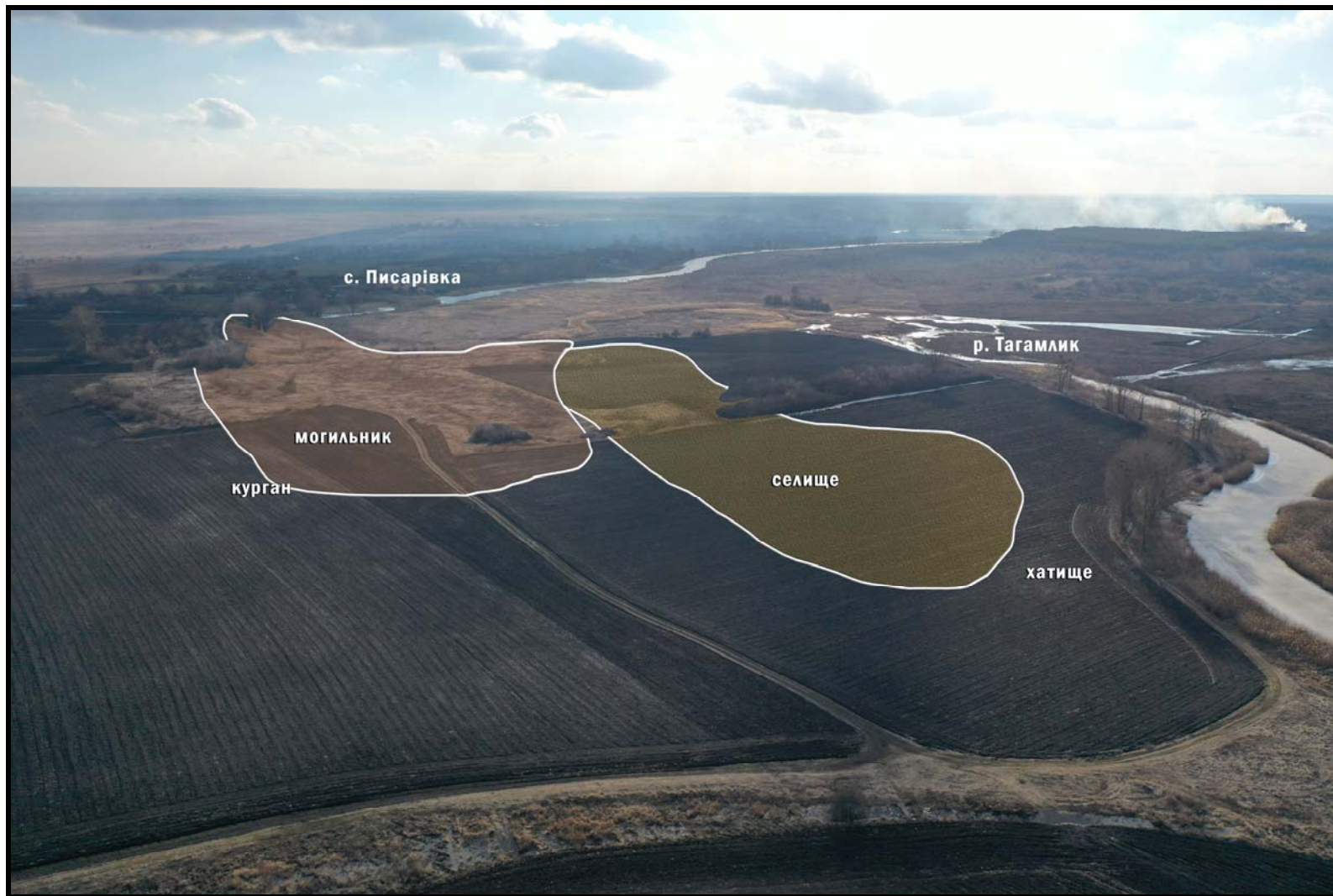

**5. Писарівка с., Терешківська ТГ, Полтавський район, Полтавська область. Селище та могильник черняхівської культури (ур. Ферма).
План на карті 1980-х рр.**

Основа: Х-40-65-А-б-1. М 1:10 000. Вид. 1980-х рр.

Цифрами позначено: I – могильник, II – селище, III – курган (Курган I/2016 р.). 1 – ймовірне місце розташування кургану, відносною висотою 4,0 м у 1930-х рр.; 2 – споруди МТФ, що ще існували в 1980-х рр.

**6. Писарівка с., Терешківська ТГ, Полтавський район, Полтавська область.
Селище та могильник черняхівської культури (ур. Ферма).
Загальний вигляд із північного сходу. Фото з квадрокоптера, лютий 2022 р..**

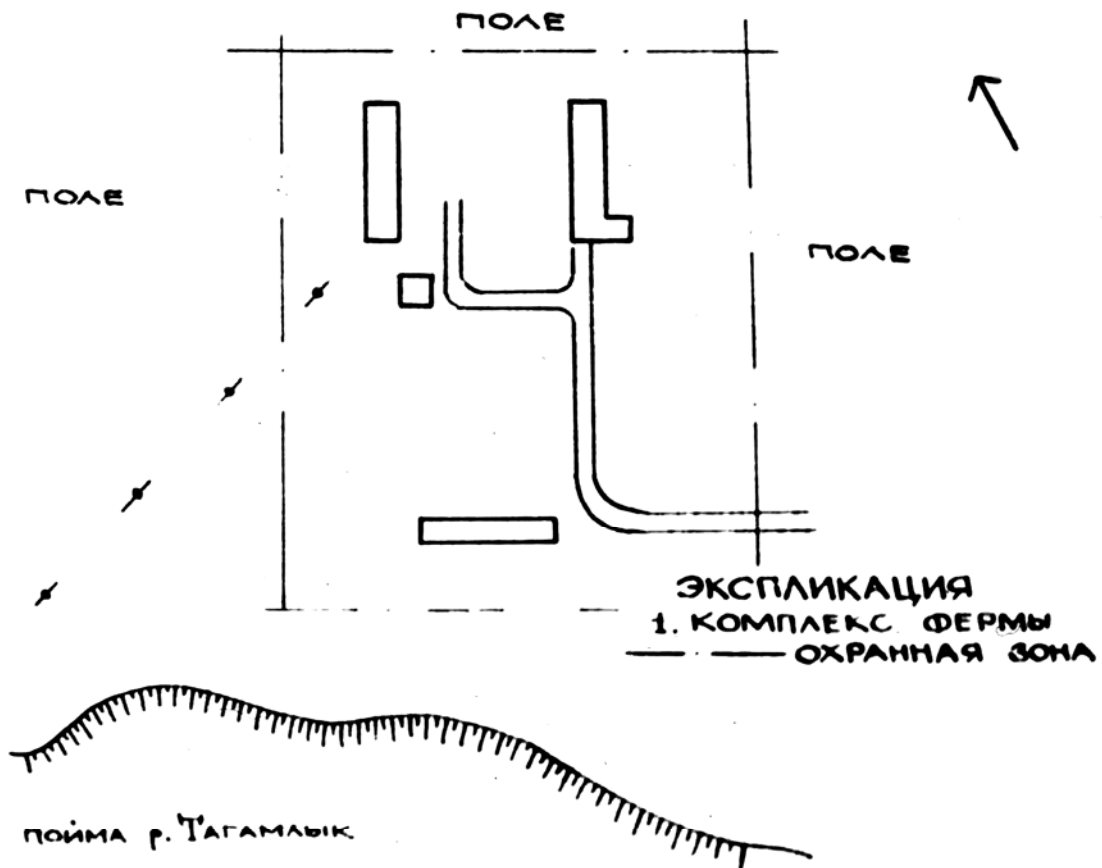

ИНДЕКС
1.1.926 - 2.16.16

СХЕМАТИЧЕСКИЙ ГЕНПЛАН

РАСПОЛОЖЕНИЯ ПИСАРЕВСКОГО РАННЕ-
СЛАВЯНСКОГО ПОСЕЛЕНИЯ II-VI В.Н.Э.

Полтавская обл., Новосанжарский р-н,
с. Писаревка

Составил арх. Павленко В.А. 1982г.

МАСШТАБ 1:2000

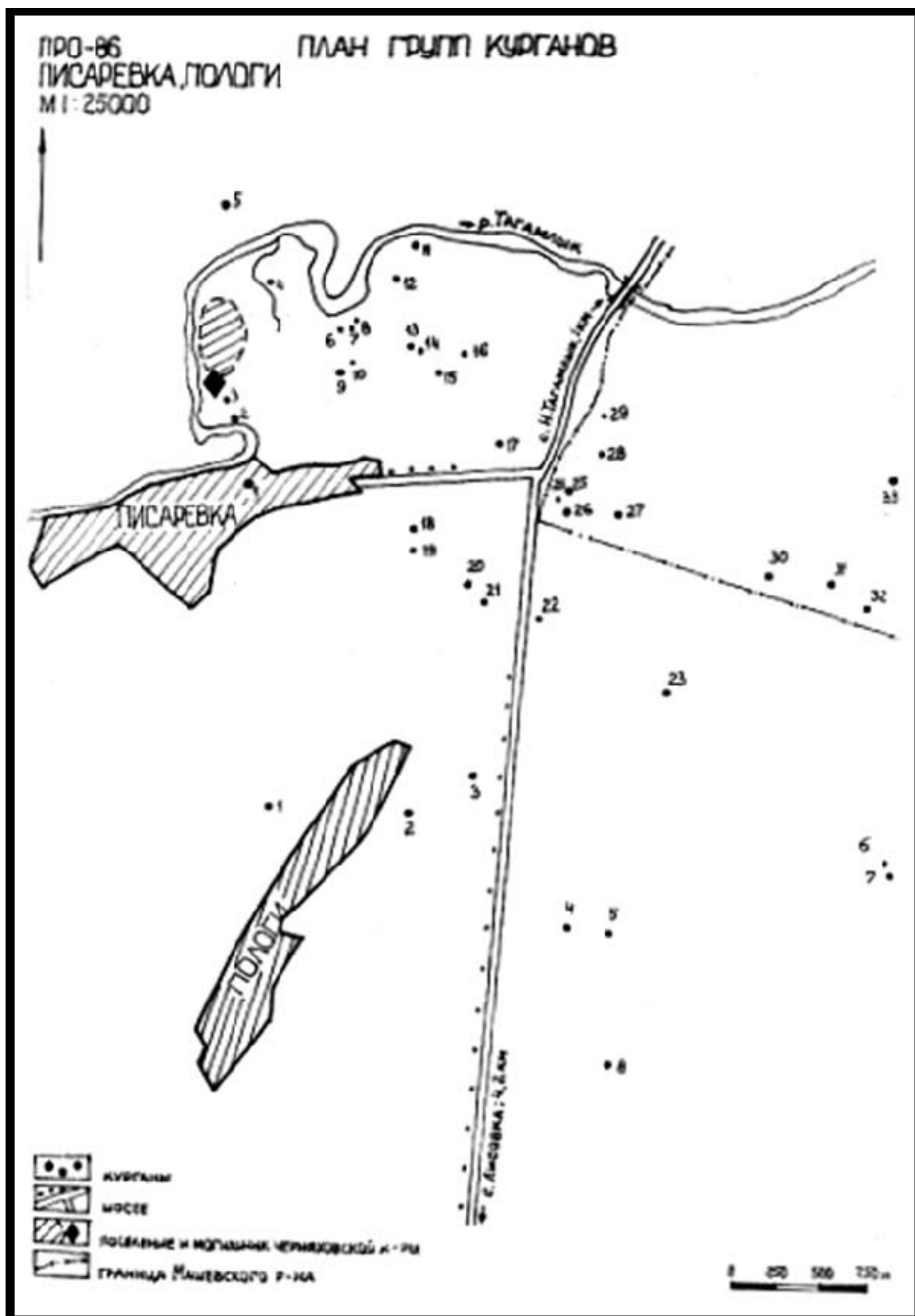
20 0 20 40 60 80 100

7. Писарівка с., Терешківська ТГ, Полтавський район, Полтавська область. Могильник черняхівської культури (ур. Ферма).

План за В.А. Павленком (1982 р.).

Джерело: Писарівський ранньослов'янський могильник. Полтавська обл., Новосанжарський р-н, с. Писарівка: Паспорт пам'ятника археології; [Сидоренко Г.О., 30.VIII.1980 р.].

8. Писарівка с., Терешківська ТГ, Полтавський район, Полтавська область. Пам'ятки округи с. Писарівка.

За О.Б. Супруненко, І.М. Гавриленко, 1986 р.

9-10. Писарівка с., Терешківська ТГ, Полтавський район, Полтавська область. Могильник черняхівської культури (ур. Ферма).

Фото загального вигляду на «могильник» із паспорту 1980-х рр.
(Фото В.А. Павленка, 1982 р.). На фото – інший об'єкт, курган у селі, за межами могильника.

11. Поселення черняхівської культури с. Писарівка
(фото В. Павленко 1982 р.).

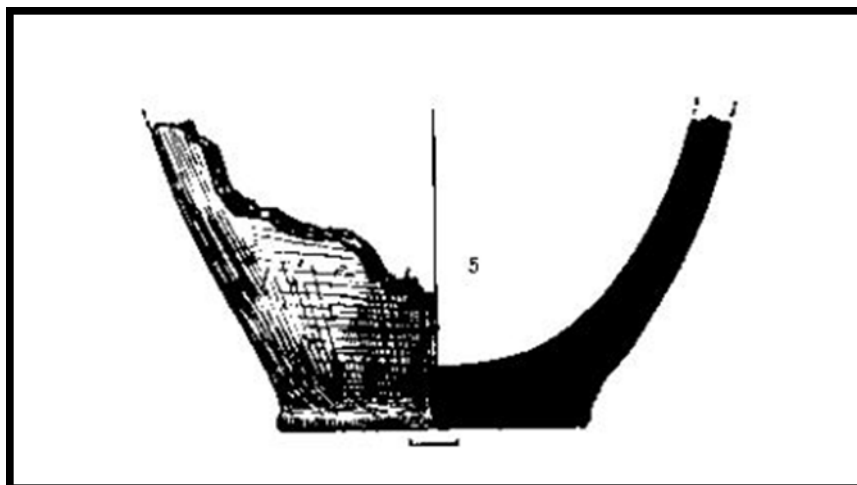
На зображенні – тоді ще діючі ферми на території могильника.

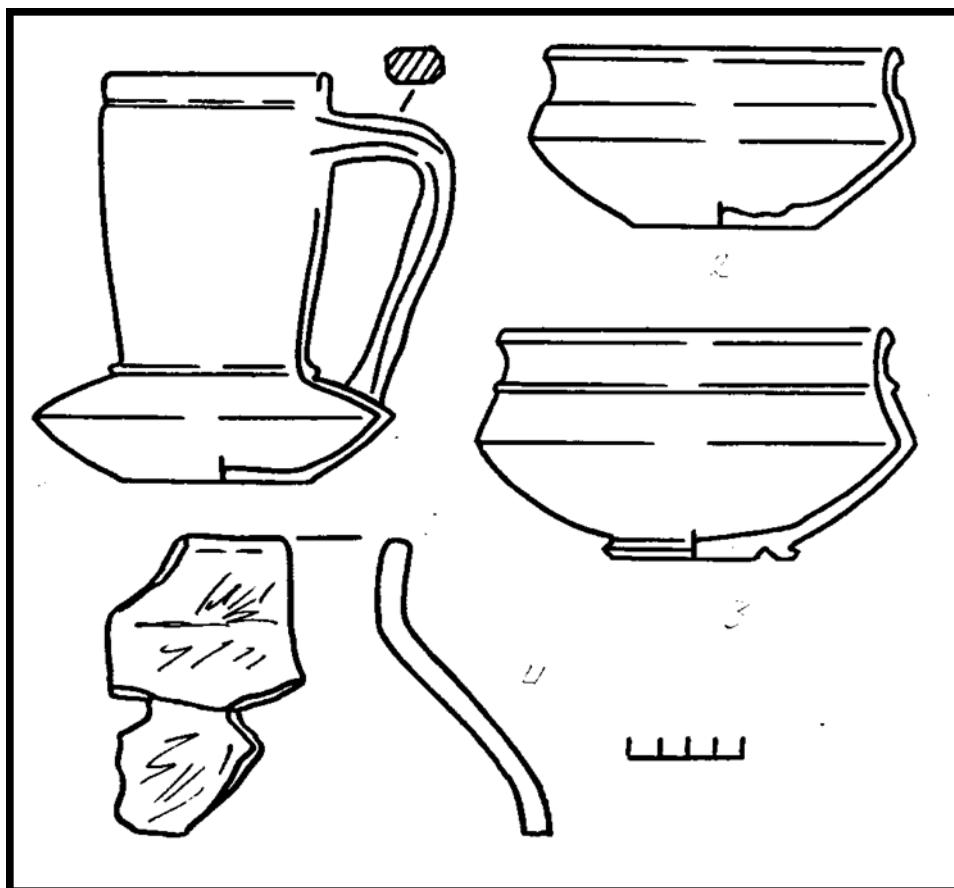
12. Писарівка с., Терешківська ТГ, Полтавський район, Полтавська область. Знахідки із могильника в с. Писарівка
(за І.І. Ляпушкіним 1950 р.).

а – миска ; б – миска; в – глечик

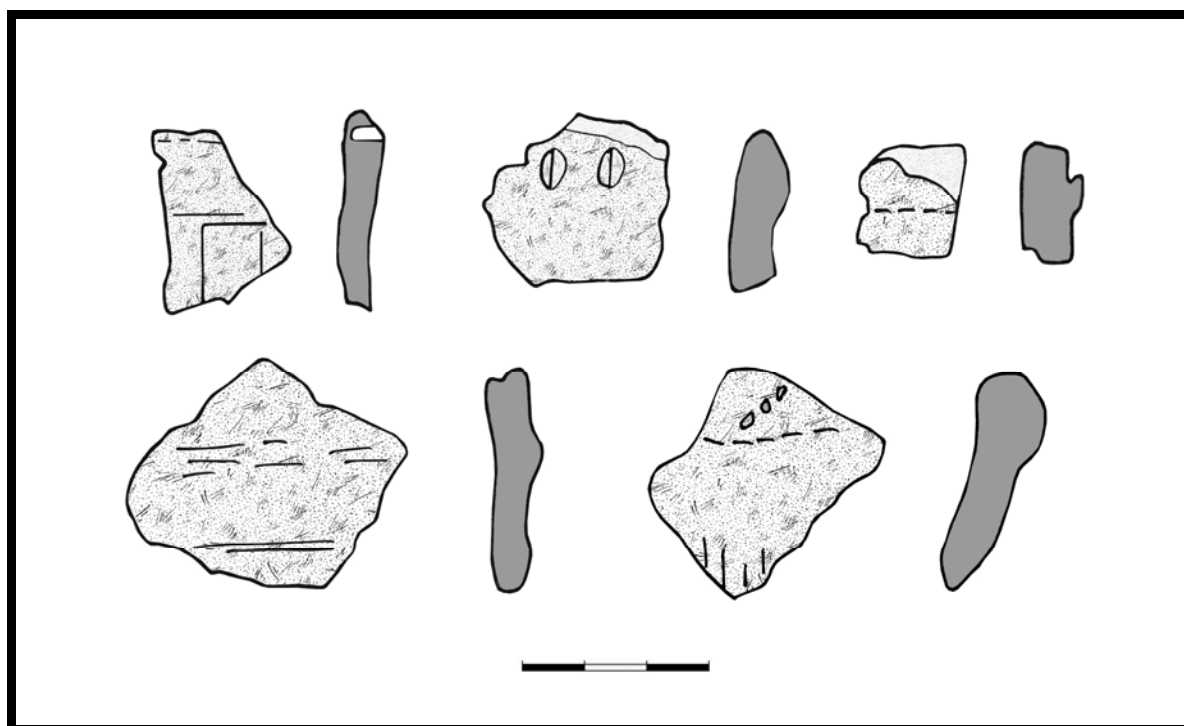
13. Писарівка с., Терешківська ТГ, Полтавський район, Полтавська область. Нижня частина невеликого горщика із могильника в с. Писарівка (за Є.В. Махно 1967 р.)

14. Писарівка с., Терешківська ТГ, Полтавський район, Полтавська область. Знахідки із могильника та поселення черняхівської культури с. Писарівка (за матеріалами особистого фонду Г. Некрасової, фонди ЦОДПА).

15. Писарівський ґрунтовий могильник. Знахідки доби пізньої бронзи із західної периферії могильника (№ 3 на плані).

16. Писарівський ґрунтовий могильник. Знахідки доби пізньої бронзи із західної периферії могильника. *Рисунок.*

17. Писарівський ґрунтовий могильник. Окремі знахідки із західної периферії могильника (№3 на плані).

1 – кераміка черняхівської культури із вторинним обпалом, каміння та кальцинована кістка, 2 – кістки тварин.

18. Писарівський ґрунтовий могильник. Окремі знахідки із південної межі могильника (№4 на плані)

Уламки посуду епохи бронзи – раннього залізного віку, черняхівської культури з південної розорюваної периферії могильника.

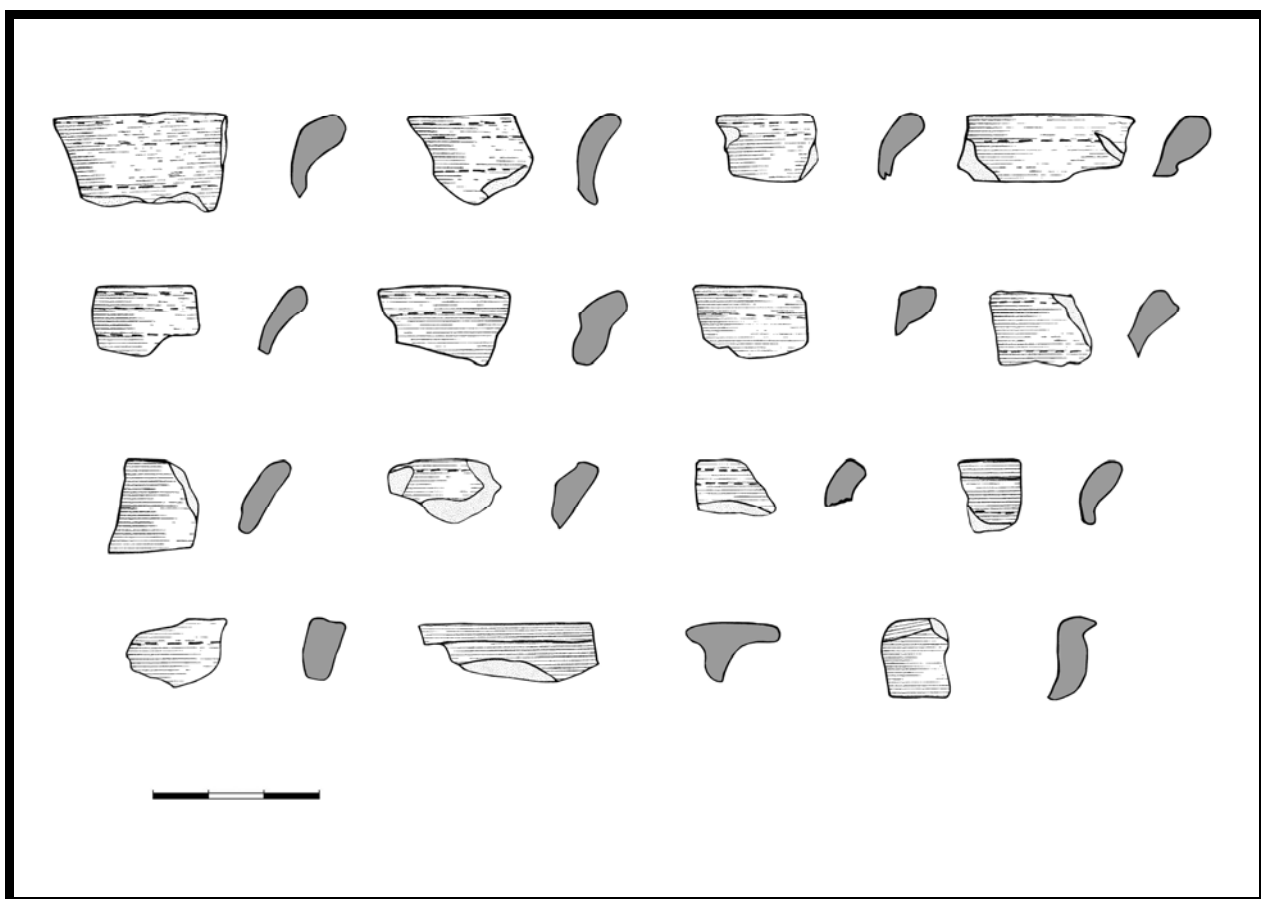
19. Писарівський ґрунтовий могильник. Знахідки стінок уламків посуду черняхівської культури на ділянці перекривання могильника більш пізньою частиною селища (№ 8 на плані) та навколишньої території.
Значна частина фрагментів має сліди вторинного обпалу.

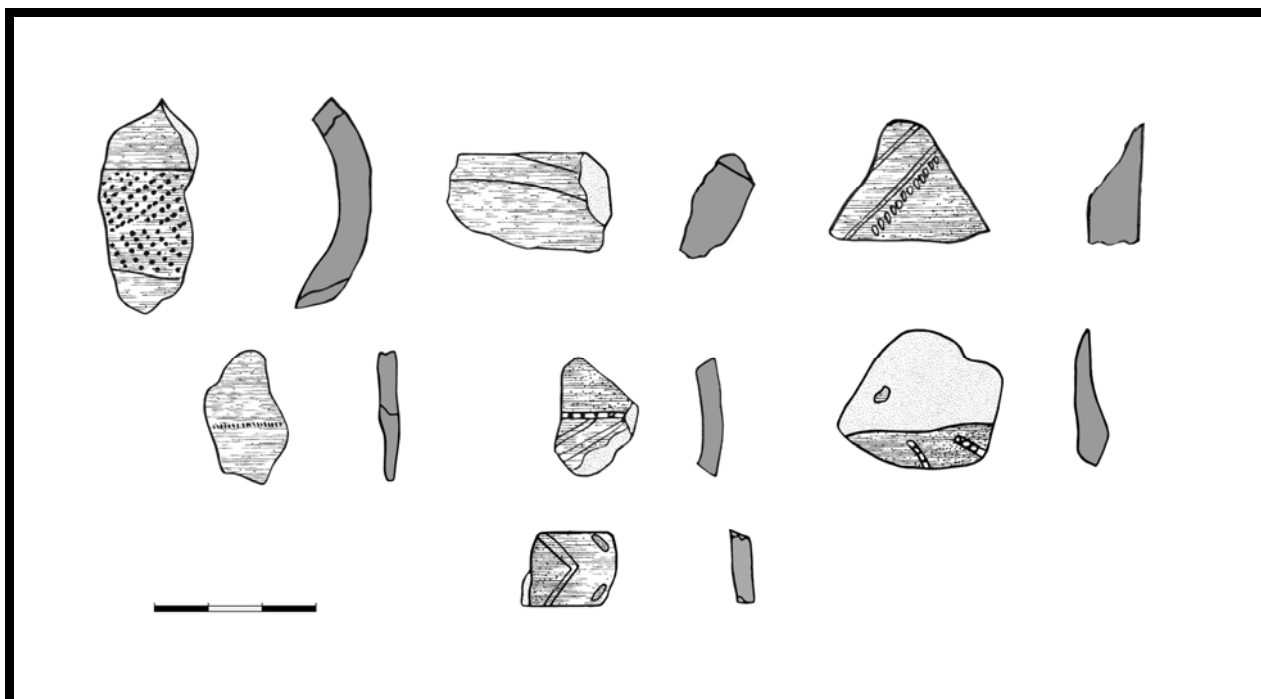

20. Писарівський ґрунтовий могильник. Знахідки уламків посуду черняхівської культури на ділянці перекривання могильника більш пізньою частиною селища (№ 8 на плані) та навколишньої території.
Значна частина фрагментів має сліди вторинного обпалу.

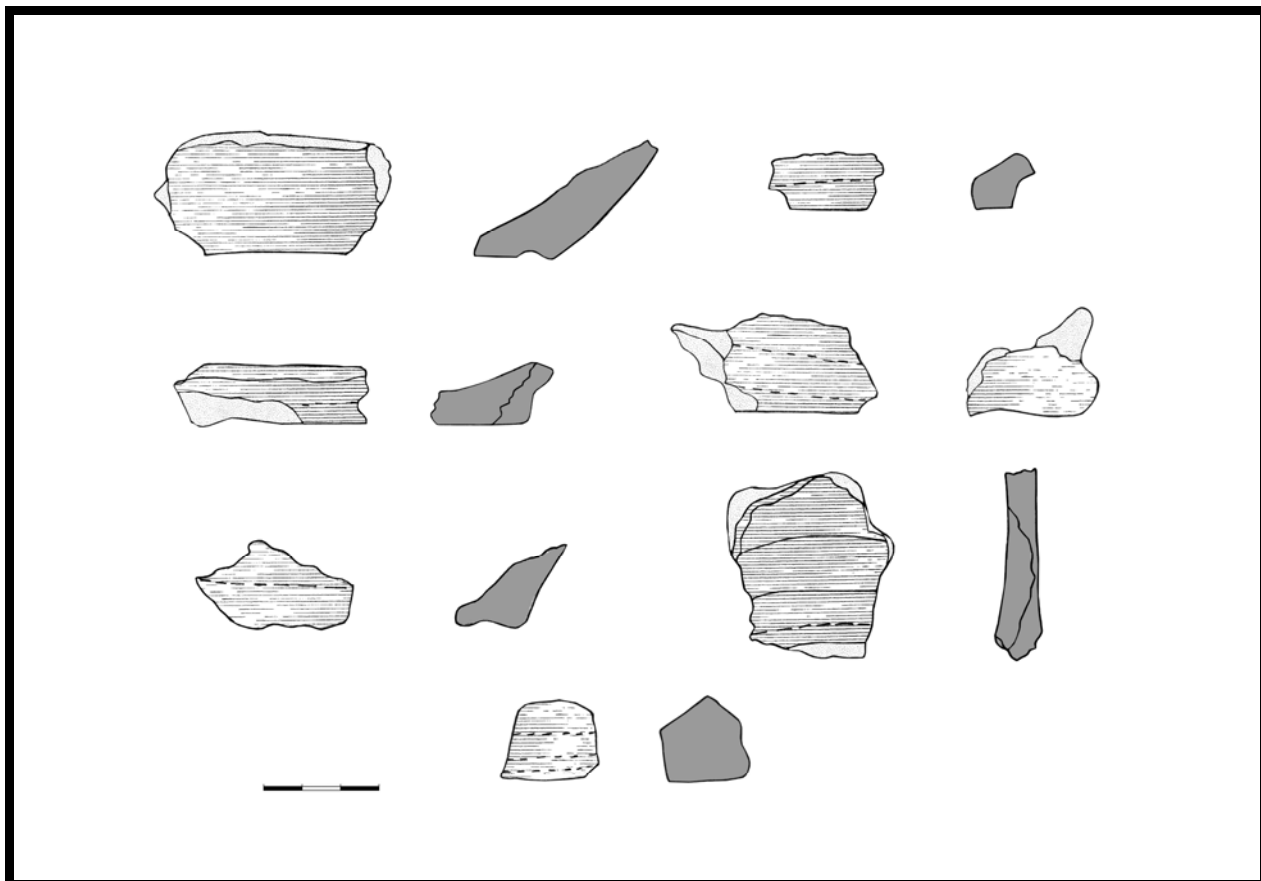

21. Писарівський ґрунтовий могильник. Знахідки уламків посуду черняхівської культури на ділянці перекривання могильника більш пізньою частиною селища. Рисунок.

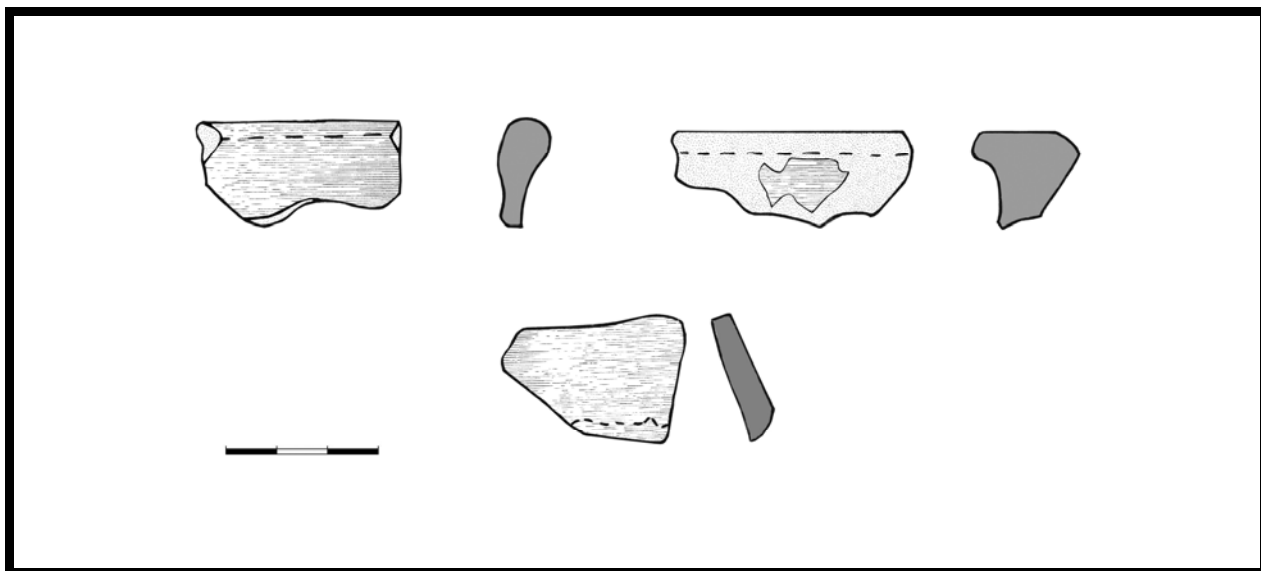
22. Писарівський ґрунтовий могильник. Знахідки уламків посуду черняхівської культури на ділянці перекривання могильника більш пізньою частиною селища. Рисунок.

23. Писарівський могильник. Знахідки уламків посуду черняхівської культури на ділянці перекривання могильника більш пізньою частиною селища. Рисунок.

24. Писарівський ґрунтовий могильник. Знахідки поряд з насипом кургану (№ 5 на плані) уламків столового посуду зі слідами вторинного обпалу.

25. Писарівський ґрунтовий могильник. Знахідки поряд з насипом кургану (№ 5 на плані) уламків столового посуду зі слідами вторинного обпалу. Рисунок.

Вища атестаційна комісія України

ДИПЛОМ кандидата наук

КН № 014378 *

РІШЕННЯМ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ВЧЕНОЇ РАДИ

Інституту археологій НАН України

від *20 травня 1997 року*

протокол № *15*

Супрунську Олександру Борисівну

ПРИСУДЖЕНО НАУКОВИЙ СТУПІНЬ КАНДИДАТА

історичних наук

Голова спеціалізованої вченої ради

Учений секретар

